

Miért nem bírjuk a politikusokat?

Miért nem bírjuk a politikusokat?

Írta
LENKEI GÁBOR

PANNONICA
— KIADÓ —

A borítórajzot
PINTÉR PÉTER
készítette

A Báró emlékének

*„A politikusnak meg kell tudnia mondani,
mi fog történni másnap, a következő hónapban,
a következő évben – és utána meg kell tudnia
magyarázni, miért nem az következett be”*

WINSTON CHURCHILL

© Lenkei Gábor, 2004
© Pannonica Kiadó, 2004

ISBN 963 9252 97 2

Felelős kiadó a Pannonica Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Györki Mária

Tördelés: Typo D'Apo Bt.

Nyomdai kivitelezés: Szekszárdi Nyomda Kft.

Felelős vezető: Vadász József

Tényleg nem bírjuk őket?

Általában nem, de az igazság az, hogy néha kifejezetten bírjuk őket. Sőt, valósággal imádjuk! Legalábbis a többség, vagy legalábbis éppen elég sokan, egy ideig. A politikusok számára nyilvánvalóan ez a jobbik eset. Aztán többnyire kiderül, hogy a mi számunkra ez a rosszabbik.

A modern politika egyik legnagyobb paradoxona, hogy a diktatúrák elején és a közepén a politikusokat sokszor imádják, a demokráciáknak az elején, a közepén és a végén is mindig utálják őket.

Ebből azonban nem vonható le az a következtetés, hogy a diktatúra a jobb rendszer.

Ami egyébként a demokráciákban működő politikusokat – parlamenti képviselőket, pártvezéreket, polgármestereket, minisztereket, államtitkárokat stb. – illeti, ha bárkit megkérdezzük róluk, Los Angelesztől (most már) Vlagyivosztokig, többé-kevésbé egyöntetűen azt a választ kapjuk, hogy alkalmatlanok feladataik ellátására, nem csinálnak semmit, és kizárólag a saját zsebük érdekli őket. Tegyük hozzá, hogy ez a megértő, toleráns és jóindulatú emberek véleménye. A kicsit szigorúbbak csak legyintenek. Szerintük ugyanis valamennyi gyengeelméjű, és be kellene zárni őket.

De ugyanez a kép alakul ki akkor is, ha kézbe vesz-

szük bármelyik sajtóterméket, vagy belenézünk egy televíziós vitaműsorba. (Miért van ugyanis a méheknek királynőjük? Mert ha kormányuk lenne, éhen halnának.)

Kérdés akkor, hogy miért választjuk meg őket négy-évenként újra meg újra. A választ komoly tudományos intézetek, egyetemi tanszékek, jelentős méretű apparátusok keresik immár több mint egy évszázada. De eddig még egyiknek sem sikerült elfogadható magyarázatot adnia. Úgyhogy a legjobb, ha nem firtatjuk a dolgot, és abba maradunk, hogy valószínűleg egyszerűen azért, mert nincs más. Csak ez a készlet áll rendelkezésünkre. Ez amúgy minden esetben be is bizonyosodik, amikor – valamelyik választáson – mégis úgy döntünk, hogy lecseréljük őket. Általában hetek alatt nyilvánvalóvá válik, hogy az újak pont olyanok, mint a régiek. De senki még csak nem is csodálkozik: ettől a pillanattól kezdve ők is csak politikusok.

Időnként persze összeakad az ember valakivel, vagy a televízióban lát valóban lenyűgöző egyéniségeket, akikre érdemes odafigyelni. Bölcsék, megfontoltak, okosan beszélnek, szemmel láthatóan értik a világ dolgait, sőt gyakran úgy tűnik, hogy még azt is tudják, mit kellene tenni, hogy jobba válják. Aztán kiderül, hogy az illetők egyetemi tanárok, írók, orvosok, autószerelők, borászok, tűzoltók, vadakat terelő juhászok vagy valami hasonlóak. Egyben biztosak lehetünk: nem politikusok. És egyáltalán nem is akarnak azzá válni.

De előfordul néha, hogy ilyen lenyűgöző egyéniségek egyszer csak meggondolják magukat, és mégis politikára adják a fejüket. Úgy tűnik azonban, hogy abban a pillanatban elszáll belőlük a bölcsesség és a megfontoltság. Égbekiáltó marhaságokat hallani tőlük a televízióban, szemmel láthatóan egy szót sem értenek abból, hogy mi folyik a világban, és nem is próbálják sem megérteni, sem javítani rajta.

Ha mindez így van, a politikai pályára való alkalmatlanság első és legfontosabb jele valószínűleg az, hogy valaki politikai pályára lép.

Másik oldalról nézve viszont egyszerűen érthetetlen, hogy miért hajlandó valaki napi 16-18 órát dolgozni, rosszul megírt feljegyzések, dokumentumok, jelentések, javaslatok ezreit végigolvasni, halálosan unalmas gyűlések, értekezletek és tanácskozások százait végigülni – többnyire az elnökségben, mindenki szeme előtt, nehogy egy kicsit szundikálhasson, sutyiban olvasgathasson közben. Emellett eltűnni, hogy rendszeresen nagy nyilvánosság előtt lehülyézzék, le-gazemberezzék, becsületét nap mint nap sárba tiporják, plakátjain az arcképét összefirkálják, szemét kiszűrják, ahelyett hogy élvezné az életet, Tolsztojt és Chandlert olvasna, moziba járna, kirándulna a barátnőjével, sétálna a gyerekeivel, vagy csak egyszerűen süttetné a hasát a nappal. Nem vitás, hogy mondjuk, egy miniszteri fizetés elég magas, és a Mercedes meglehetősen jó kocsi. Jobban belegondolva azonban be kell lássuk: ennyire azért nem. Az örök ellenzékiek pedig – miközben semmivel sem népszerűbbek az

éppen aktuális kormánytagoknál, hiszen épp azért maradnak örökké ellenzékben – végképp nincsenek megfizetve.

Mindazonáltal az esetek többségében a politikusok iránti ellenszenv csak addig tart, amíg pályájuk végére nem érnek. Körülbelül az a helyzet velük is, mint a festőkkel: haláluk után rögtön nagyságrendekkel megnő életművük értéke. A sors azonban egy kicsit kegyesebb hozzájuk, mint a művészekhez, nekik a nagysághoz nem kell meghalniuk. Elég, ha leköszönnek, nyugdíjba mennek, visszavonulnak – egy szóval kifejezve: megbuknak. Abban a pillanatban – feltéve, hogy nem felejtük el őket azonnal, ami persze festőkkel is előfordul – jó esélyük van arra, hogy államférfivá lépjenek elő. Erre számtalan példa van. Harry Trumant például közvetlen környezete is ostoba vidéki filkónak tekintette, akiből csak azért lehetett F. D. Roosevelttel együtt az Egyesült Államok alelnöke, mert valakinek a választásokon hoznia kellett a déli államok (főleg Texas) szavazatait. Annyira semmibe vették, hogy nem is mondtak meg neki soha semmit. A normandiai partraszállásról állítólag a rádióból értesült, az atombomba kifejlesztését célzó Manhattan-tervről pedig csak Roosevelttel halála után tájékoztatták. Akkor, amikor már elkerülhetetlen volt, merthogy ő lett az elnök. Azt, hogy mindebből még csak nem is csináltak titkot, mutatja Norman Thomas szenátor ironikus megjegyzése: „Harry Truman igazolja a régi mondást: bárkiből lehet az Egyesült Államok elnöke.” Ronald Reagan a keleti parti elit mindvégig buta

másodosztályú hollywoodi színésznek tartotta, és általános volt a vélemény, hogy az Egyesült Államok súlyos hanyatlásának jele, hogy a Fehér Házba kerülhetett. Ma mindkettőjüket a 20. század legnagyobb amerikai elnökei között tartják számon.

Winston Churchillt a harmincas évek végén még saját pártjában is kivénhedt, alkoholista reakciósként emlegették, aki a 19. században él, és nem érti a modern idők szavát. Miután kiderült, hogy Hitlerrel kapcsolatban neki volt igaza, és miniszterelnök lett, a legnehezebb időkben igazi angol szívóssággal tartottak ki mellette, amit máig csodál a világ. Aztán amint megnyerte Angliának a háborút, azonnal (már 1945. nyár elején) kiszavazták a hatalomból. Ma benne van minden általános iskolai történelemkönyvben, és a sírja zarándokhely. De ha már Anglia került szóba: Margaret Thatchert, amíg miniszterelnök volt, a liberális sajtó folyamatosan támadta, a konzervatív sajtó szűkülve elviselte, az utca embere pedig több mint tíz éven át engesztelhetetlenül gyűlölte (ami persze nem akadályozta meg abban, hogy kétszer is újraválassza), és örömmünnp volt a londoni metróban, amikor hírért vették a bukásának. Csak hogy elkerüljünk minden félreértést: amikor elnevezték Vasziladnyek, azt egyáltalán nem dicséretnek szánták. Ma a nevét Churchill neve mellett emlegetik.

De nem csak az angolszász világra jellemző ez. Ha kancellárságának ideje alatt Helmut Kohl szellemi képességei szóba kerültek, jobb értelmiségi körökben csak legyintettek, s a lapok is meglehetősen lekezelően szóltak róla. Különösen, ha például Willy Brandttal vagy Franz-Josef Strausszal hasonlították össze.

Arra akkoriban már senki sem emlékezett, hogy Brandtot, amíg hatalmon volt, gyakran Moszkva ügynökének és a német ügy elárulójának, Strausst bajor miniszterelnökként veszélyes revansista háborús uszítónak, náciszimpatizánsnak nevezték. Napjainkra pedig Helmut Kohlra is mint nagy egyesítő államféfira tekintenek, akinek Bismarck mellett a helye a német történelemben.

Az olaszok – ne felejtjük el, hogy háromezer éves kultúráról van szó – kicsit másképp látják. Arányos választási rendszerüknek köszönhetően negyven éven át bukdácsolnak kormányválságról kormányválságra (több mint hatvan kormányt fogyasztottak el ennyi idő alatt), s időnként hónapokon keresztül gyakorlatilag nem is volt kormányuk. Volt tehát módjuk kitapasztalni, hogy egész jól el lehet lenni így is. Ennek ellenére az olasz kávéházak nyári teraszainak első számú vitatémája a politika – megelőzve még a nőket és a focit is. Idegen számára gyakorlatilag kideríthetetlen, hogy ezeknek a széles gesztusokkal kísért, igazi délies szenvedéllyel késhegyig folytatott vitáknak mi a tétjük. Szinte tökéletesen egyetértenek ugyanis valamennyien (mondhatnánk szakszerűen, konszenzus van) abban, hogy párthovatartozástól függetlenül valamennyi politikus: porco (disznó). Ez az ő esetükben azonban nemcsak a jelen, hanem a múlt politikusaira is vonatkozik. Véleményüket alátámasztani látszik, hogy volt miniszterek és miniszterelnökek között az EU átlagánál nagyobb számban találhatók olyanok, akik szökésben vannak, vagy éppen jogerős büntetésüket töltik. De ez egyáltalán nem zavarja őket. Annyira nem, hogy sikerrel választottak miniszterel-

nökké egy olyan embert, aki ellen korrupciós ügyek miatt éppen eljárás volt folyamatban. (Az illető sürgősen meg is szavagtatta a parlamenttel azt a törvényt, mely szerint az eljárást hivatali időszakára felfüggesztik.) Mindenesetre az olaszok számára az utolsó igazán nagy államférfi Cavour, aki a 19. század második felében volt az olasz egység egyik megteremtője, és legfeljebb még De Gasperi, a háború utáni köztársaság atyja. (A Mussolini-hívőket hagyjuk figyelmen kívül, ők más kategóriába tartoznak.)

Úgy tűnik, még a francia politikusoknak van a legjobb sorsuk. Általában ugyan Franciaországban sincsenek jobb vélemények róluk, de ez ott csak addig tart, amíg köztársasági elnökké vagy polgármesterré nem választják meg őket. Ki tudja miért, attól a pillanattól fogva tekintélyük lesz, ami aztán megmarad mandátumuk lejárta után is. A francia köztársasági elnök majdnem olyan sérthetetlen, mint az angol uralkodó. A különbség csak annyi, hogy az utóbbi nem politikus.

Valamennyien politikusok vagyunk

Senkit nem szeretnénk megbántani, de van egy rossz hírünk, essünk túl rajta még a kötetecske elején: valamennyien politikusok vagyunk. Amint ez köztudott, maga a politika szó a görög polis, város szóból származik, és a város, vagyis a közösség ügyeivel való foglalatosságot jelentette. Arisztotelész és Platon óta a politikatudomány ugyan nem fejlődött valami sokat, de annyit igen, hogy ma már tudjuk: közösség nemcsak város lehet, hanem minden olyan társaság is, ahol legalább ketten vannak. Ha pedig nekik ügyeik vannak, az már politika, és ezeknek az ügyeknek az eldöntésében szinte az összes, az úgynevezett nagypolitikából ismert eszközt bevetik.

Vehetünk például egy alapvető problémát, amihez hasonló bármelyik családban előfordul: a Bajnokok Ligájának döntőjét mindig szerdán játsszák. Ez még nem lenne baj, a legtöbb családban ilyenkor a férfiak megkérdőjelezhetetlen privilégiumokat élveznek a televízióval kapcsolatban, és különben is, a demokrácia fejlődésével egyre több családban van több televízió. Ha azonban, mondjuk, az anyós születésnapja is erre a napra esik, bizvást állíthatjuk, hogy a világ legsúlyosabb politikai konfliktusainak egyike áll elő.

Kompromisszumra gyakorlatilag nincs lehetőség, hiszen a választható lehetőségek skálája igen szűk: van születésnap, és nincs BL-döntő, vagy van BL-döntő,

és akkor nincs születésnap. Nem feladatunk elemzés alá vonni a helyzetet. Mindenki ismeri az ilyenkor az érdekelt felek részéről bevethető trükkök széles skáláját. Ezek pontosan megfelelnek azoknak, amelyek az úgynevezett nagypolitikában használatosak. Egyaránt fellelhetők köztük a tekintélyuralmi, a konzervatív, a liberális és a radikális politika eszközei. Csak annyit jegyzünk meg még az érdekesség kedvéért, hogy alapvetően módosíthatja az erőviszonyokat, és kibővíti a lehetőségek körét, ha például a népszerű rockegyüttes szintén épp aznap tart koncertet. Ez már szabályos koalíciókötési lehetőséget jelent a családfő és a kamaszkorú gyermek között, aminek adott esetben még az sem áll útjában, ha a családfő amúgy utálja a rockzenét. Persze önmagában még ez sem szükségképpen dönt el mindent, hiszen a feleség egy magában is képviselhet olyan erőt, mint a vele szemben egységfrontot alakító alkalmi szövetség. Láttunk már erősnek és összetartónak látszó koalíciókat bukni!

Nem is kell erről sokat beszélni, utolsó bizonyítékként talán Karinthy Ferenc szösszenetét érdemes felidézni, amelyben leírja, hogy nyolcéves fia büszkén érkezik haza azzal az iskolából, hogy nem kapott intőt. Miért olyan nagy dolog ez? – kérdezi az apa, mire kiderül, hogy mindenki, az egész osztály kapott. Jóérzésű apa számára persze ez már nem igazi öröm: pont az én fiam lett stréber? Szép fokozatosan aztán kiderül, hogy a fiú sem kerülte el az intőt, majd kiverítve az is, hogy nem mindenki kapott, végül az is, hogy éppenséggel senki más, csak ő. „Na jó! De stréber nem vagyok!” – zárja le a diskurzust végül a gyer-

mek a zord atya teljes lefegyverzésével. Nincs a politikai marketingnek az a szakembere, aki ne nyalná meg mind a tíz ujját e tökéletesen eltervezett és végrehajtott kommunikációs akció nyomán. Lehet, hogy jobban is állnánk manapság, ha a neves írőcsalád sarja, szakítva a családi hagyománnyal, politikára adta volna a fejét, ahelyett hogy megmaradt a dramaturgiánál és az írásnál?

Hogyan lesz a politikus?

Ha valaki körülnéz egy átlagos játszótéren, nemigen talál olyan gyereket, aki az obligát kérdésre, hogy mi akar lenni, azt felelné: politikus. Az egykori magyar miniszterelnökről, Antall Józsefről járta, hogy a szabályt erősítő kivételek közé tartozott: ő már gyermekkorában is kormányosdit játszott legszívesebben társaival, és állítólag már akkor is ő volt mindig a miniszterelnök.

Antall egyébként családi örökségként kapta a politikát: apja kormányzati tisztviselő, a háborús években menekültügyi kormánybiztos, 1945 után újjáépítési államtitkár, majd miniszter is volt. Ma is előfordulnak politikusdinasztiák, mégis azt mondhatjuk, hogy egyre inkább ritkaságnak számítanak. Nem mintha egy politikus felmenő nem jelentene sokat az indulásban. A botrányhős ifjú Winston Churchill például, aki már Sandhurstben végzett hadnagyként is engedetlenségéről és önfejűségéről lett hírhedt, majd feltűnést keltő tudósításokat írt a spanyol–amerikai és a búr háborúból, amit fogságba esése és regényes szökése is színezt, nem kis részben mégis a családi örökség részeként indulhatott el egy biztos konzervatív választási körzetben, és juthatott be a parlamentbe, hogy megkezdje fordultatos politikai pályáját. Mert hogy az apja, Lord Randolph Churchill is miniszter, nagyapja pedig Marlborough hercege volt. De har-

mincas évekbeli ellenfele és elődje, Neville Chamberlain sem esett messze a fájától: neki apja, Joseph Chamberlain és bátyja, Austen is miniszter volt, több kormányban is. Angliában persze – mint mindennek – ennek is régi hagyományai vannak: két Pitt, apa és fia a 18–19. század fordulóján két korszakot jelentett a brit politikában. Náluk a családi indíttatás – és persze a befolyás – annyira erős volt, hogy az ifjabb William Pitt 24 éves korában kapta meg első miniszterelnöki kinevezését, azóta is megdönthetetlen rekordot állítva föl ezzel.

Az amerikaiak ezt is egy kicsit másképp csinálják. Náluk az első valamennyire valódinak mondható politikusdinasztia a Roosevelts család volt. A 2. világháborút megnyerő nagy Roosevelts, Franklin Delano azonban nem fia, csupán unokaöccse volt a század eleji Theodore Rooseveltnak. Friss fejleményként a Bush családot érdemes megemlíteni: ők annyiban külön érdekesek, hogy apa és fia elnökségét csupán nyolc év, egyetlen elnök, Bill Clinton választja el egymástól.

A magyar történelemben sem ritkák a hasonló örökségek. Andrássy Gyulából kettő volt (az idősebbikről lett elnevezve az Andrássy út); Kossuth Lajos fia, Ferenc is apja nyomdokaiba próbált lépni – mind tehetség, mind politikai irány szempontjából igen távolról. A Tiszák, Kálmán és István pedig legalább annyira meghatározó szerepet játszottak a magyar 19–20. század fordulóján, mint száz évvel korábban Angliában a két Pitt.

Kérdés persze, hogy pusztán az, ha apa és fia adja egymásnak a stafétabotot, már dinasztiának tekint-

hető-e? De akadnak még a modern világban is olyan politikuscsaládok, ha nem is sok, akiknek már valószínűleg kötelező politikust adniuk. Majdnem annyira, mint az uralkodóházaknak. Ez afféle társadalmi elvárás, és a közvélemény nem titkolt csalódottsággal veszi tudomásul, ha valamelyik gyermeknek nem füllik a foga ehhez a pályához. Amerikában ilyené vált a Kennedy, vagy például Indiában a Nehru és Gandhi család. Ezek még abban is hasonlóak az uralkodóházakhoz, hogy a bulvársajtó épp annyira nyomon követi a családi eseményeket, mint a koronás dinasztiák esetében. Egy ifjú Kennedy tanulmányi előmeneteléről és – ha vannak neki – ifjúkori botlásairól épp úgy hírt adnak a lapok, mint a walesi hercegéről. Meg is jegyezte egy ízben egy publicista: az amerikaiaknak, köztársaság lévén, nem volt királyi családjuk – hát kitaláltak maguknak egyet.

A modern társadalomban a többség azonban mégsem a papától örökli a miniszteri vagy miniszterelnöki címet. A felsorolt példák inkább csak érdekes kivételnek tekinthetők.

Politikus valójában bárkiből, bármikor lehet. Ezért mindenkit, munkásokat, parasztokat, értelmiségieket óvunk attól, hogy elbízsa magát. Még a nyugdíjkorhatárhoz közeledve, sőt azon túl is elkaphat valakit meglepetésszerűen a gépszíj. Mint azt a neves (mondjuk, idősödő) értelmiségit, akit – mint mesélik – külföldi barátai hívtak fel egy késő tavaszi napon: ezúttal is jönne nekik nyári látogatásra, az évtizede szokásos időpontban. Mint mindig, ezúttal is szívesen

látja őket, hangzott a felelet, csak az időpont nem megfelelő. Akkor tesz látogatást ugyanis országában az egyik nagyhatalom államfője. És ez téged miért izgat? – kérdezték a barátok, akik aztán meglehetősen meglepődéssel hallották a választ: csak azért, mert én vagyok a köztársasági elnök.

Sokakban persze kamasz- vagy legalábbis ifjúkorukban ébred fel a politika iránti érdeklődés, és ez nem csoda. Az egyre szélesebbre nyíló szellem csodálkozva fedezi fel a világ tökéletlenségeit, és a javítani vágyás, valamint persze az apával (bármilyen legyen is az) való szembenállás vezet a különféle ifjúsági szervezetekbe. Érvényes ez a mai pártok ifjúsági szervezeteire, de az egykori MADISZ-, NÉKOSZ-, majd KISZ-aktivistákra, ellenzéki csoportosulások résztvevőire, valamint a korai fideszesekre is. Szerencse dolga aztán, hogy ki, milyen történelmi periódusban vetődik ide vagy oda. Az efféle fiatalokat aztán gyakran éri az a vád, hogy tanulás helyett keresik a politikai aktivitás terét, a politikai karrier lehetőségét. Azt, hogy ez az ítélet mennyire sommás és sok esetben kifejezetten igazságtalan, sokuk későbbi pályája bizonyítja. (Érdemes megjegyezni, hogy azok, akik pusztán konformizmusból vagy tényleg a lógászati lehetőségek miatt vállaltak/vállalnak szerepet valamelyik ifjúsági szervezetben, igen ritkán futnak be valódi politikai karriert. Nekik általában már késői egyetemi éveik alatt megjön az eszük, lemondanak a lógásról, és inkább a szakmára koncentrálnak – legkésőbb akkor, amikor közeledni kezd az államvizsga.)

De a csábítás később, amikor valaki már sikeres ember, még nagyobb is lehet. A politikai pártok, szer-

vezetek a népszerűséget keresik, ezért igyekeznek beszippantani azokat, akik már valahol másutt – bárhol – hírnevet szereztek. Művészeket, tudósokat, sportolókat. Közülük pedig – valljuk be – sokan nem képesek ellenállni. Igazi rejtély, hogy tisztességben megőszült sikeres emberek miért vállalják a politikusi pálya nehézségeit, ahelyett hogy békében élveznék addigi munkájuk jól megérdemelt gyümölcseit. A dologban persze mi, választópolgárok is alaposan ludasak vagyunk: nemegyszer jobban bízunk az ilyesfajta amatőrökben, mint a hivatásos politikusokban, a megszokott arcokban. Pedig jobban belegondolva, magunk sem hihetjük komolyan: attól, hogy valaki 10 másodperc alatt futja a százat, meggyőzően játssza Hamletet, szép verseket ír, bravúrosan tud kivenni egy vakbelet, vagy mindent tud a dezoxiribonukleinsavról, autentikusan nyilváníthat véleményt bonyolult társadalompolitikai, közigazgatási vagy nemzetközi diplomáciai kérdésekben. (Az, hogy ők sokszor elhiszik magukról, más kérdés.)

Miért csinálják?

Minden látszat ellenére a politikusok túlnyomó többségének valóban vannak eszméi. Olyanok, amelyeket mindenáron valóra akarnak váltani. Ha nem lennének, nem vállalnák a rengeteg macerát, ami a pályával jár. Ha létezik is, valójában egészen ritka, hogy egy politikus valóban olyan cinikusan csak a hatalom és a pénz után ácsingózzon, ahogy a kívülállók néha gondolják. Az ilyen – ahogy egy magyar képviselő szellemesen egy váratlanul pártot váltó társát minősítve nevezte – megélhetési politikusok aztán a legtöbbször nem is viszik igazán sokra. Örökké másodvonalbeli zsoldosként tekintenek rájuk, akik csak arra jók, hogy az élvonalbeliek a piszkos munkát rájuk bízzák. Sokkal több pénzhez egyébként sokkal kevesebb fáradtsággal is hozzá lehet jutni, más pályákon...

„Nem ismerek olyan politikust, akinek pusztán technika volna a politika. Az emberi emlékezetben megmaradó politikusok, akik akár pozitív, akár negatív módon, de teljesítettek, mind értékvezéreltek, s nem csupán a hatalom- vagy pénzvágytól vezérelve tevékenykedtek... Igaz ez Churchillre, de Hitlerre vagy Sztálinra is... A politika érték- és érdekvezérelt tevékenység, ráadásul technika is. ... A világ nem érthető meg, nem írható le a jó és a gonosz küzdelmeként, ám a politikus számára sokszor mégis így

jelenik meg. Hit és akarat nélküli politikus képtelen komoly teljesítményre” – vélekedett egy interjúban egy ismert politológus, és alighanem igaza van. Más kérdés persze, hogy milyen az a hit, és mire szolgál az az akarat.

A politikus az az ember, aki a világot – de minimum a hazát – meg akarja menteni. Így élesen meg kell különböztetnünk azoktól, akik csak egyszerűen működtetni akarják: ők a hivatalnokok és a tisztviselők. Hogy mitől kell megmenteni a világot? Természetesen a végromlástól, aminek a szélén áll. Körülbelül a trójai háború kezdete óta.

A világmentő politikusoknak alapvetően két fajtájuk van. Az egyik szerint a világ azért szorul sürgős mentésre, mert már eleve rosszul sikerült. Általában őket nevezik haladóknak. Egyik altípusuk a forradalmár, aki szerint mindent teljesen le kell rombolni, és ahogy mai szakszóval mondják, zöldmezős beruházásként az alapoktól kell teljesen újraépíteni az egészet, és akkor egyhamar csuda jó lesz minden. A másik altípus a reformer, aki szerint ugyanez az eredmény akkor is elérhető, ha mindig csak egy kicsit jobbítunk, legfeljebb valamivel több időre van szükség hozzá.

A másik fajta éppen ellenkezőleg gondolja: szerintük a világ alapvetően rendben lenne – vagy legalábbis valaha, például a trójai háború kezdete előtt, rendben volt –, és azért kell azonnal megmenteni, mert folyamatosan rongálják. Elsősorban természetesen az előző fajtába tartozó politikusok és persze a

neveletlen fiatalok. Emellett, ha a politikus angol, a világrongálók közé tartozik még mindenki, aki a csatornán innen, a kontinensen született (de főleg a barbár csigaevő franciák), ha francia, akkor mindenki, aki nem francia (de főleg a barbár szigetlakó britek), ha bármilyen más nációhoz tartozik, akkor csak a szomszédok és az amerikaiak. (Pár évtizeddel ezelőtt még szóba jöttek a németek és a zsidók, majd az oroszok is, de mára ez már jobb körökben aktualitását veszítette. A németek közismerten megjavultak, a zsidókkal értelmes ember nem foglalkozik, az oroszok pedig mostanában kizárólag a saját hazájuk rongálásával vannak elfoglalva.) Ezt a fajtát szokták konzervatívként emlegetni. E könyvecskének nem célja, hogy politikai vitákban vagy akár a világ állapotát illetően állást foglaljon, ezért csak megjegyezzük: könnyen lehet, hogy mind a haladóknak, mind a konzervatívoknak igazuk van.

A legtöbb politikus – bármelyik fajtaéhoz tartozik is – emellett nemcsak a világ megmentését gondolja komolyan, hanem azt is, hogy ez az ő, és kizárólag az ő feladata. Vagy azért, mert csak ő alkalmas rá, vagy azért, mert a többiek bűnös módon elmulasztják ez irányú kötelességeiket. Ezért aztán ne tévesszen meg senkit, hogy gyakran csoportosan, egymás kezét szorongatva látjuk őket. A politika kereteit a pártok, no meg az állam felső vezetése – parlament, kormány, ilyesmi – jelenti, ami több ember összehangolt tevékenységét kívánja meg. A barátokat, párttársakat, bajtársakat, képviselőtársakat, minisztertársakat és elv-

társakat azonban a világmentő politikusnak legalább olyan éles szemmel kell figyelnie, mint az ellentábor tagjait. Egyrészt azért, mert bármikor ők is ellenfélle válhatnak. Másrészt pedig – ami sokkal nagyobb veszély – azért, mert még jó szándékkal is képesek elügyetlenkedni a világmentést. A többiek persze ugyanettől tartanak. Ezért aztán a politikusnak mindig résen kell lennie, és az ellenfelek mellett alaposan szemmel kell tartania összes barátját, párttársát, bajtársát, képviselőtársát, minisztertársát és elvtársát is. Erre azért is szükség van, mert ahhoz, hogy a politikus a világmentésnek úgy istenigazából nekiláthasson, ahogy mondani szokták, helyzetbe kell kerülnie. Ezt mindenki könnyen beláthatja, hiszen a világmentés komoly dolog, nem olyan, amihez csak úgy, egyik percről a másikra hozzá lehetne kezdeni. Aki ezt hiszi, sose jut tovább a Hyde Park Corneren hordón állva megtartott szónoklatoknál. Vagyis a politikusnak először is megfelelő pozícióba kell jutnia, másodszor pedig ott is kell maradnia. Ha máshoz nem, ehhez szükséges a barátok, párttársak, bajtársak, képviselőtársak, minisztertársak és elvtársak támogatása, de legalábbis az, hogy ne akadályozzák a politikust. Legfőképpen azzal ne akadályozzák, hogy a világmentéshez szükséges pozíciót ők foglalják el. Akad ugyan a történelemben kivétel, de sajnos általában egy országnak egyszerre csak egy elnöke, egy miniszterelnöke, egy pártnak csak egy főtitkára, egy elnöke, egy városnak csak egy polgármestere lehet (és így tovább). A politikusnak ezért minden szempontból tekintettel kell lenni a pályatársaira. Minden szavára vigyáznia kell, háromszor is meg kell gondolnia, mielőtt ki-

mond vagy leír valamit. Nehogy valaki félreértse, és véletlenül megbántódjon!

Ez az átlagember számára elképzelhetetlenül nagy energiákat köt le. Pár éve például egyikük megkért, hogy segítsék neki megírni egy négy gépelt oldalnyi cikket. Amikor közepesen rutinos újságíró voltam, egy ilyen feladat elvégzése körülbelül másfél órámba került. Szeretném hangsúlyozni, hogy a szóban forgó politikusnak sem az intelligenciájával, sem az íráskészségével, sem a hozzáértésével nem volt semmi baj. Megbeszéltük, miről szóljon a cikk, megírtam, és másnap reggel kilencre bementem a hivatalába, hogy vele és két munkatársával együtt átnézzük. Leültünk a szobájában, ahol minden szót külön-külön megrágtak. Végiggondolták, hogyan fogja érteni a politikus pártjának az elnöke, a frakcióvezető, a miniszterelnök, mit fognak gondolni összes pártján belüli és kívüli barátai és ellenségei. Többször is visszatértünk mindegyik mondatához. Este nyolc volt, mikor végre elégedetten elengedtek. Ők hárman másnap még valószínűleg folytatták.

Mindez persze gyakran az összehangolt tevékenység rovására megy. Abban azonban nem lehetünk biztosak, hogy a végleges világmentés kizárólag emiatt várat magára. Csak abban, hogy a politikus – noha mindig sokan vesznek körül – valójában alapvetően magányos lény.

A politika mindemellett alighanem szenvedély is. A politikusok semmivel sem rosszabbak, persze nem is jobbak, mint bárki, aki szenvedélyének hódol. Olya-

nok ők is, mint mondjuk, a vadászok, akik a puskájuk agyára vésik a lelőtt szarvasok számát, vagy a tudósok, akik saját publikációik számolgotása mellett azt is rigorózan figyelemmel kísérik, hogy más tudósok hol, hányszor hivatkoznak rájuk. Aki vett már részt ilyenben, az tudja, hogy egy választási kampány legalább olyan izgalmas tud lenni, mint egy szafari a dzsungelben, és sokkal izgalmasabb egy bármilyen mély és éles tudományos vitánál.

Hazudnak-e a politikusok?

Az átlagember számára ez nem is kérdés: természetesen, mindig és kizárólag. (Honnan lehet tudni, hogy hazudik a politikus? – Mozog a szája.) Ez azonban felületes és igencsak igazságtalan vélekedés. A dolog korántsem ilyen egyszerű. Nem mintha azt akarnánk mondani, hogy minden szavukat komolyan kellene vennünk. Éppen ellenkezőleg! A politikus azonban nem hazudik, csak nem mond igazat, és ez korántsem ugyanaz! A politikusi nem igazmondás leginkább a gyermekek füllentéséhez hasonlítható. A politikus is konfabulál, és az esetek többségében ő maga is elhiszi, amit állít. Legfeljebb akkor gondolkodik el egy kicsit, ha a tények nagyon feltűnően ellentmondanak. De ilyen esetben is gyorsan meggyőzi magát. Ahogy Winston Churchill mondta: „Az ember időnként belebotlik az igazságba, de legtöbbször feltápáskodik és továbbmegy.” Egy szakértő meg is jegyezte egyszer: a politikussághoz nélkülözhetetlen némi infantilizmus.

Ez a politikusi nem igazmondás egyik, leggyakoribb fajtája, de van egy másik is. Említettük, hogy a politikusnak minden szavára vigyáznia kell, háromszor is meg kell gondolnia, mielőtt kimond valamit. Akad azonban olyan helyzet, amikor erre nem jut ideje. Például egy újságíró hirtelen odalép hozzá, és feltesz egy kérdést a parlament folyosóján, vagy egy

sajtótájékoztató nem pont úgy alakul, ahogy eltervezte. A politikus ilyenkor úgy viselkedik, mint Rejtő Jenő Gorcsev Ivánja. Nem hazudik, csak kimondja azt, ami először az eszébe jut. Néha persze sikerül annyira meglepni, hogy zavarában nem jut semmi az eszébe, és ezért – többnyire a maga számára is váratlanul – kiböki az egyenes igazságot. Ha ilyen esetben az újságíró a szimpatizánsok közé tartozik, aznap inkább valami másról ír. Ha nem, általában politikai botrány következik, tiltakozások, parlamenti interpellációk hangzanak el, aminek a vége súlyos esetben még a bukás is lehet.

Mindez azért van, mert – akármit mondanak is a matematikusok – két pont között nem az egyenes a legrövidebb út, és a politikusok ezt tudják. Sőt, többnyire már pályájuk legelején azt is megtanulják, hogy két pont között egyáltalán nincs egyenes út. És legrövidebb sincs. Az egyenes igazság kimondása a politikában sokszor katasztrófákhoz vezethet. A politikai nem igazmondást ezért is egészen másként kell megítélnünk, mint a sima köznapis hazugságot.

Az igazán jó politikust egyébként a nem igazmondáson is csak ritkán lehet rajtacsípní. Mint tudjuk, az igazsággal szemben nagyon gyakran nem a hazugság, hanem egy másik igazság áll. Különböző is, sose tudni, hogy a közmondásos pohár valójában félig tele van-e vagy félig üres (a kormánypártiak szerint mindig félig tele van, az ellenzék szerint mindig félig üres). A mozgalmas politikai élet egyik alapja az, hogy két nem hazudó ember is nagyon jóízűeket tud veszekedni.

Ennek feltételezése egyébként jobb helyeken az illemhez hozzá is tartozik. Egy neves magyar filozófus, aki egyben az amerikai politikai élet jó ismerője is, egy ízben „amerikai közéleti fikciónak” nevezte azt a jelenséget, hogy a vitatkozók azt feltételezik, hogy a velük szemben állók azt mondják, ami a meggyőződésük, és azért mondják, mert valóban az a meggyőződésük. Akkor is így viselkednek, ha tudják, hogy ez valójában nem így van. Nem áll szándékunkban vitatkozni megállapításával, inkább csak kiegészítésként: sokszor úgy tűnik, „az amerikai közéleti fikcióhoz” hozzátartozik az is, hogy a vitatkozók feltételezése szerint általában a velük szemben állóknak azért az a meggyőződésük, amit mondanak, mert teljesen hülyék. Ezt a tézist alátámasztja például Lyndon B. Johnson mondása Gerald Fordról, aki szerinte „annyira buta, hogy nem tud fingani és rágógumizni egyszerre”, de egy szenátor kijelentése, mely szerint „Richard Nixon lemondott, itt hagyta nekünk Gerald Fordot bosszúból” sem éppen a nagyrabecsülés kifejezése. Az amerikai politikai életben egyébként szinte mindennaposak a hasonló megjegyzések, és akkor még nem lapoztunk bele a sajtóba, amely gyakran borzadva emlegeti politikusaik, köztük elnökjelöltjeik műveletlenségét és tájékozatlanságát a világ dolgaiban. Az interneten külön honlapok foglalkoztak egy időben például Al Gore, Clinton alelnöke, az ifjabb Bush későbbi választási ellenfele által mondott marhaságokkal. (Csak néhány példa: „Ha nem érünk el sikereket, akkor lehet, hogy kudarcot szenvedünk.”; „Én nem vagyok a probléma része, én demokrata vagyok.”; „Az alacsony szavazáson való részvételi arány

azt jelzi, hogy kevesebb ember megy el szavazni.”; „Őszintén, csak a tanároknak van olyan foglalkozásuk, hogy tanítják gyermekeinket.”; „Nem a szennyeződés károsítja a környezetet, hanem a levegőben és vízben található tisztátalanságok.”) Érdeemes megjegyezni: általános meggyőződés szerint Al Gore lényegesen intelligensebb, műveltebb, a világra nyitottabb ember volt Bushnál, aki csak hajszállal győzte le az elnöki székért folytatott küzdelemben.

Mindenesetre sokszor úgy tűnik, hogy az öreg kontinensen – mifelénk különösen – ez épp fordítva van, mint Amerikában. Itt az ellenfél szellemi képességeit nem illendő kétségbe vonni. Akár „európai közéleti fikciónak” is nevezhetnénk azt a jelenséget, hogy a vitatkozók azt feltételezik, hogy a velük szemben állók csak azért mondják, amit mondanak, mert szemben állnak. És az ellenfelek akkor is így viselkednek, ha amúgy tudják, hogy ez valójában nem így van.

A politikusok ráadásul időnként hajlamosak arra is, hogy ráolvasással, pusztán szavakkal próbáljanak segíteni gondokon. Komolyan gondolják, hogyha határozottan kijelentik valamiről, hogy van vagy nincs, akkor az ettől valóban lesz vagy nem lesz. Emiatt azonban ne nézzük le őket. Előfordul ugyanis, amikor igazuk van: a szavak adott esetben – például Bibó István szerint – valóban képesek politikát meghatározó erővé válni. Arról nem is beszélve, hogy nemegyszer mi, választók is hajlamosak vagyunk ilyesmire. Számtalan példa található a történelemben, ami bizonyítja,

hogyan hol kevesebben, hol többen, akár egy egész ország is, inkább hisz a kedvenc politikusainak, mint a saját szemének. Ma már kevesen emlékeznek a neves leningrádi humorista, Arkagyij Rajkin jelenetére, amelyben egy ember szép sárga kesztyűt mutat a közönségnek. Megjelenik Rajkin, ránéz a kesztyűre és így szól: valóban szép kesztyű, csak egy baj van vele. Nem sárga, hanem zöld! Ezen egy darabig elvitatkoznak, míg végül Rajkin türelmesen, nyugodtan, komolyan érvelve sikerrel meggyőzi a partnerét – és szinte a közönséget is –, hogy a kesztyű, amit mindenki sárgának lát, valójában: zöld.

Szélkakasok-e a politikusok?

Ez a vád gyakran éri őket, pedig politikusok egy részében a kérdés eleve értelmetlen, hiszen ők azok, akik a szelet fűjják.

Tény, hogy előfordulnak éles fordulatok, színváltozások. Már ejtettünk néhány szót a megélhetési politikusokról, ők többet annál nem is érdemelnek. Ritkaság számba megy azonban – ha nem is állíthatjuk, hogy nem létezik –, hogy egy vérbeli politikus pusztán a hatalom megszerzése vagy megtartása érdekében állna ide vagy oda. Már csak azért sem, mert a hatalom számukra csak eszköz. Amikor ezt állítják, biztosak lehetünk benne, hogy őszintén mondják. A cél – mint említettük – a világ megjavítása. Ebből pedig egyenesen következik, hogy a világ érdeke, hogy hatalomra kerüljenek, és ha már ott vannak, minél hosszabb ideig ott is maradjanak.

Nincs okunk – vagy legalábbis nem minden esetben igazán nyomós – kétségbe vonni, hogy a politikus a legtöbbször valóban együtt változik az eszméivel, és az újakat legalább olyan komolyan gondolja, mint a régieket. Ennek általában két igen egyszerű magyarázata lehet. Az egyik az, hogy valamifajta hirtelen megvilágosodás nyomán a politikus látja egyik pillanatról a másikra új szempontból a megmentésre váró világot. Gyakoribb azonban, hogy ő ugyan nem változik, csak a világ fordul meg hirtelen körülötte.

Mint tudjuk, minden mozog! A politikus körül is! Aminek következtében aztán természetesen mozognak a megmentéshez szükséges tennivalók is. Ez igazán logikus, bárki megértheti. Egy dolog marad biztosan: a megmentés szükségessége.

A politikai szélkakasok örök klasszikusa a francia Talleyrand. Elismerten politikai zseni volt, aki egyaránt szolgálta a Bourbonokat, a forradalmat, Napóleont, megint a Bourbonokat, végül idős korában egy kicsit még az orléans-iakat is. De nem csak szolgálta, hatékonyan el is árulta valamennyiüket, egytől egyig. Ezt a történészek azóta is igen gyakran a szemére hányják, és Párizsban csak egy egészen kicsi utca viseli a nevét. Egy tanulmány azonban meglehetősen meggyőző érvekkel igyekezett bemutatni, hogy mindig kizárólag Franciaország nagysága lebegett a szeme előtt. Az már nem az ő hibája volt, hogy ennek megteremtését időről időre mástól kellett várnia. De Bismarck életpályáját megfigyelve is látható, hogy következetesen egyetlen dolgot követett: Poroszország érdekeit. Ő maga, annak megfelelően, ahogy ezek változtak, volt hol liberális, hol konzervatív, hol nacionalista. Sőt! A. J. P. Taylor, a neves angol történész szerint a német egység atyja is csak voltaképpen véletlenül, a körülmények kényszerítő hatása alatt lett. Eredetileg esze ágában sem volt semmiféle egységes Németországot létrehozni, sőt! Nem is tekintett rá létrejötte után sem másként, mint egy kibővített Poroszországra. Winston Churchillt az első perctől kezdve konzekvensen követett Hitler-ellenes politikájá-

ért, amit még a háború elejének súlyos vereségei, az igencsak kilátástalannak látszó helyzet sem rendített meg, az utókor a politikusi következetesség példaként emlegeti. Arra azonban ma már kevesen emlékeznek, hogy politikai pályáját a konzervatív pártban kezdte, ahonnan azonban később kilépett, és liberálisnak lett egymást követően több kormányban is miniszter. Aztán alig két évvel azt követően, hogy a liberális párt színeiben elvesztette a mandátumát, és kiesett a parlamentből, már ismét mint tory képviselő tért vissza a Westminster Hallba. Akkoriban szemére is vetették, hogy komolytalan, politikai szélkakas, és a harmincas években, amellet hogy támadta az akkor divatos megbékéltetési politikát, ez is jelentősen hozzájárult a népszerűtlenségéhez. Végül konzervatívként lett belőle megint miniszter, majd mint ismert, miniszterelnök.

Ingyenélők-e a politikusok?

„Az igaz, hogy a kemény munka még senkit sem ölt meg, de minek kockáztasson az ember?” Ezt a mondatát Ronald Reagannek tulajdonítják. Róla valóban az terjedt el, hogy nagyokat sétált, teniszezett, koccogott, és nem volt hajlandó napi négy óránál többet az Ovális Irodában tölteni. Az igazság azonban az, hogy a kivételek közé tartozott. A legtöbb politikus ugyanis – ha hiszi valaki, ha nem – irgalmatlanul sokat dolgozik. A hivatalnokok, beosztottak, szakértők és tanácsadók ontják a papírokat. Ezeket még akkor is át kell futni, ha végül a papírkosárban végzik. S akkor még nem szóltunk azokról, amelyek valódi politikai problémákat vetnek föl, amelyeket tényleges elhatározásoknak, döntéseknek kell követniük. Emellett fel kell készülniük a tárgyalásokra, különféle ülésekre, értekezletekre, beszédekre, nyilatkozatokra. És persze aztán el is kell menni rájuk, végig kell ülni, el kell mondani őket, ami szintén nem piskóta. Aztán vannak még a váratlanul közbejövő ügyek, öt-tíz-tizenöt percre sürgős megbeszélőnivalók miatt bezuhanó vendégek és munkatársak, no meg ezrével a telefonok.

Mindezt ráadásul egyetlen percre sem szabad ellassálni. A politikai tevékenység igen komoly koncentrációs és állóképességet követel. A legkisebb felületességnek súlyos következményei lehetnek. Jobb esetben csak az ország, súlyosabb esetben a politikus sorsára

nézve. Elég, ha egy hivatalnok vagy – kimondani is borzasztó – egy újságíró (esetleg, mint említettük, egy másik politikus) valamit félreért.

Minden pillanatban pokolian oda kell figyelni.

Egy alkalommal egy munka kapcsán másfél órás megbeszélést folytattam egy politikussal. Minden állászerénység nélkül mondhatom, hogy az ügy, amiről szó volt, nemigen tartozhatott számára a legfontosabbak közé. Ennek ellenére nagyon feszes, összefogott, koncentrált, a témára összpontosító tárgyalás zajlott. Egy mást követték a kérdések, válaszok, érvek és ellenérvek. Nem volt különösebben éles vita, inkább afféle párbeszéd, de egyetlen felesleges szó, egyetlen lazító megjegyzés sem hangzott el. Egész idő alatt egyetlen kitérő, könnyed perc nem volt, amikor egy kis levegőhöz lehetett volna jutni (kávét és vizet hoztak közben). Amikor a kimerítő másfél óra végén kitántorogtam a parlamenti dolgozószobájából, az előtérben már ott várt a következő vendég. Én úgy éreztem magam, mint aki a Himaláját mászta meg, és órákba került, míg valamennyire magamhoz tértem. Neki ilyen intenzív megbeszélésből aznap lehetett még vagy öt.

A politikusok épp ezért igen hamar megtanulják, hogy gazdaságosan bánjanak az idejükkel. Mesélik, hogy egy miniszter a fontos előterjesztéseket például rendszeresen a kormányülés előtt kérte, mondván, ott majd lesz ideje elolvasni. Egy másik politikus, ha telefonon kerestem, szinte mindig a parlament ülésterméből hívott vissza – ott ráért. De – az elterjedt tévhit ellenére – a sofőr által vezetett kocsis sem főleg reprezen-

tációs okokból szükséges. A hátsó ülésen ülő politikus jobb esetben a megérkezését követően azonnal meginduló tárgyalásra készül, rosszabb esetben egy olyan iratot tanulmányoz, amit már hetekkel korábban el kellett volna olvasnia, legrosszabb esetben pedig olyan valakivel utazik együtt, akivel ugyanolyan intenzíven tanácskozik, mintha az irodájában lenne. Egyszerűen nincs ideje sem arra, hogy vezessen, sem arra, hogy a tájat bámulja. Egy ízben egy budapesti főúton előztem egy Audit, amelyben papírok fölé görnyedve egy régi barátomat pillantottam meg, aki éppen államtitkári pozíciót töltött be az aktuális kormányban. Ösztönösen rádudáltam, hogy integethessek neki. A sofőr barátságosan vissza is integetett, az államtitkár azonban még a dudaszóra sem emelte fel a szemét a papírjairól.

Egyszer megkérdeztem egy vezető politikust arról, hogy programjainak hány százalékát unja. Gondolkodás nélkül vágta rá: a kétharmadát. Ha valaki tehát az újságoknak az utazásokról és találkozókról szóló híradásaiból azt a következtetést vonná le, hogy a politikusok változatos programokkal teli, színes életet élnek, alaposan tévedne. A politikusok életében akadnak ugyan izgalmas pillanatok – ahogy bármelyikünkében vannak ilyenek –, említettük korábban, hogy ilyen a választási kampány időszaka, de ilyen például az is, amikor a sajtóban egy lehetséges kormányalakításról folyik a találgatás, tennivalóinak túlnyomó része azonban nemcsak nagyon fárasztó, hanem halálosan unalmas is.

Nem is kell sokat beszélni erről, elég érzékeltetéssel idézni egy egészen rövid részt az Országgyűlés jegyzőkönyveiből a 2004-es költségvetési törvény módosító indítványainak szavazásáról. Hangsúlyozzuk, hogy szavazásról van szó, tehát olyan alkalomról, amikor a parlamenti képviselőknek jelen kell lenniük, és általában fegyelmezetten jelen is vannak, szinte valamennyien. De a jelenlét mégis nem elegendő: folyamatosan od is kell figyelni, hiszen 'jaj' annak, aki nem a megfelelő gombot nyomja. Ez egy politikus életének alighanem a legrémesebb része. Olvasóinknak tehát csak azt tanácsolhatjuk, amikor megünják, nyugodtan ugorjanak a következő fejezetre.

„Tisztelt Országgyűlés! Az MSZP képviselőcsoportja külön szavazást kért a 130/2. pontról, amelyet az előterjesztő is támogat. Ezek alternatívája a 128., 129. és a 129/1. pontok, amelyekről kikérés miatt nem kell szavazni. Lényegük: az OEP főigazgatója a biztosítási jogviszony megszűnését követő idő után méltányosságból egy ideig még meghosszabbíthatja a táppénz folyósítását.

Először a 128. pontról szavazunk, Schvarcz Tibor és mások javaslata szerint. Az egészségügyi bizottság támogatja, a gazdasági bizottság támogatja. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

Az Országgyűlés a módosító javaslatot 151 igen szavazattal, 190 nem szavazattal és 2 tartózkodó szavazat mellett elutasította.

Most Schvarcz Tibor javaslatáról szavazunk a 129. pont szerint. Az egészségügyi bizottság támogatja. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

153 igen szavazattal, 192 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elutasítva.

Farkas Imre és Jauernik István javaslatáról szavazunk a 129/1. pont szerint. A költségvetési bizottság támogatja. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

344 igen szavazattal, 3 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül az Országgyűlés a módosító javaslatot elfogadta.

Tisztelt Országgyűlés! Az MSZP képviselőcsoportja külön szavazást kezdeményezett az ajánlás 456/6. és a 456/8. pontjairól. Az indítványok a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara támogatását javasolják. Józsa István és Podolák György javaslatát teszem fel szavazásra. A költségvetési bizottság, a gazdasági bizottság és az előterjesztő is támogatja.

Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

159 igen szavazattal, 190 nem szavazattal, 1 tartózkodás mellett a módosítót az Országgyűlés elutasította.

Tisztelt Országgyűlés! Most azokról a módosító indítványokról határozunk, amelyekről a Házzsabály értelmében még szavazni lehet; a 9. pontban Kékkői Zoltán József javaslatáról, az osztatlan földtulajdon kimérésének költségeiről. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

154 igen szavazattal, 194 nem szavazattal, 1 tartózkodó szavazat mellett a módosító javaslatot az Országgyűlés elutasította.

A 10. pontban Surján László javaslatáról szavazunk, kormányfelhatalmazás módosításáról. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

153 igen szavazattal, 194 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül az Országgyűlés a módosítót elutasította.

A 11. pontban Simicskó István, Simon Miklós és mások javaslatáról szavazunk. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

146 igen szavazattal, 198 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elutasítva.

A 12. pontban Szabó Zoltán javaslatáról szavazunk. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

336 igen szavazattal, 6 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elfogadva.

A 13. pontban Bernáth Ildikó javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

153 igen szavazattal, 194 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elutasítva.

A 14. és a 14/2. pontokban Arató Gergely, Török Zsolt és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

6 igen szavazattal, 343 nem szavazattal, 4 tartózkodás mellett a módosító elutasítva.

A 14/1. pontban Arató Gergely, Bakonyi Tibor és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

2 igen szavazattal, 349 nem szavazattal, 2 tartózkodás mellett a módosító elutasítva.

A 16. pontban Szalay Gábor javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

16 igen szavazattal, 326 nem szavazattal, 1 tartózkodás mellett a módosító elutasítva.

A 16/2., 18/2. és 19/1. pontok, továbbá a 16/3. és 18/1. pont és a 19. pont alternatív megoldást tartalmaz a 25. § (1) bekezdése módosítására. Először Jauernik István és Balogh Gábor javaslatáról a 16/2., 18/2. és a 19/1. pont szerint, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

159 igen szavazattal, 194 nem szavazattal, 1 tartózkodás mellett elutasítva.

Most a költségvetési bizottság javaslatáról szavazunk a 16/3. és a 18/1. pontok szerint. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

346 igen szavazattal, 8 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elfogadva.

A 18. pontban Gulyás József és Bőhm András javaslatáról szavazunk. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

2 igen szavazattal, 193 nem szavazattal, 156 tartózkodás mellett a módosító elutasítva.

A 20. pontban Fogarasiné Deák Valéria javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

2 igen szavazattal, 348 nem szavazattal, 2 tartózkodás mellett a módosító elutasítva.

A 21. pontban Kovács Tibor javaslatáról szavazunk. Kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

352 igen szavazattal, 4 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elfogadva.

A 24., 50., 63., 65., 66., 67., 68. és 69. pontokban Stolár Mihály javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

165 igen szavazattal, 189 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elutasítva.

A 28. és a 29. pontok alternatívák. Először a 28. pontban Varga Mihály, Harrach Péter és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

163 igen szavazattal, 194 nem szavazattal, tartózkodó szavazat nélkül a módosító elutasítva.

A 29. pontban Harrach Péter, Horváthné Stukics Erzsébet és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

159 igen szavazattal, 197 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 30/1. pontban Gulyás József javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

194 igen szavazattal, 162 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elfogadva.

A 31. pontban Varga Mihály, Harrach Péter és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

163 igen szavazattal, 192 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 32. pontban Varga Mihály, Harrach Péter és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

160 igen szavazattal, 196 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 33. pontban Tóth Károly és Várju László javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

162 igen szavazattal, 193 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 34. pontban Surján László javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

162 igen szavazattal, 195 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 35. pontban Farkas Imre és Jauernik István javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

5 igen szavazattal, 348 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 37. és 38. pontokban Dorkota Lajos és Konrád Károly javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

163 igen szavazattal, 195 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 45., 45/1., 45/2. pontok alternatívák. A 45. pontban Jánosi György, Tatai-Tóth András és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

3 igen szavazattal, 355 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 45/1. pontban Gulyás József javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

Igen szavazat nélkül, 354 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 45/2. pontban az oktatási bizottság javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

191 igen szavazattal, 166 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elfogadva.

A 45/3. pontban a költségvetési bizottság javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

Igen szavazat nélkül, 357 nem ellenében, 1 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 45/4., 45/6. és a 283/3. pontokban Csiha Judit javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

1 igen szavazattal, 203 nem ellenében, 155 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 45/5. és a 45/7. pontokban Szalay Gábor javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

1 igen szavazattal, 191 nem ellenében, 166 tartózkodás mellett a módosító javaslat elutasítva.

A 46. pontban Herényi Károly és Font Sándor javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

164 igen szavazattal, 192 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 47. pontban Dorkota Lajos és Konráth Károly javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

165 igen szavazattal, 194 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.

A 47/1., 181/1. és a 182/3. pontokban Gyürk András, Dobó László és mások javaslatáról, kérem, szavazzanak! (Szavazás.)

165 igen szavazattal, 192 nem ellenében, tartózkodás nélkül a módosító javaslat elutasítva.”

Csuda élvezetes lehet! Annak, aki képes volt idáig eljutni, ajánlhatjuk, hogy jelöltesse magát a legközelebbi képviselő-választáson. De mérlegelje: amit itt felidézünk, az az ülésnapnak csak egy egészen rövidke részlete.

Értenek-e valamihez?

(– Mit csinálsz mostanában?

– Semmit.

– És melyik minisztériumban?)

A politikusok foglalkozása olyan, hogy mindennel foglalkozniuk kell, mindenhez hozzá kell szólniuk. Akár akarnak, akár nem. Ennyiben a politikusok leginkább az újságírókhoz hasonlítanak (bármennyire dehonesztálónak érzi mindkét fél az összehasonlítást). Modern világunkban azonban már kihaltak a polihisztorok, mindenhez még egy politikus sem érthet. Ezt igen gyakran a szemükre is hányják. Keveset mondunk azzal, hogy ez a szemrehányás igen igazságtalan. Sőt! Az igazi szakmai hozzáértés egy politikus számára néha egyenesen életveszélyessé válhat. A szakember ugyanis természetszerűleg szakmájának a szemüvegén keresztül nézi a világot, ez a szemüveg pedig a politikus számára tökéletesen alkalmatlan. Egyszerűen azért, mert egyszínű. Ennek leglátványosabb példáját az a kiváló bankár adta, aki pénzügyminiszterként kijelentette, hogy az állami beruházásokat aszerint kell végrehajtani, hogy hozamuk meghaladja-e az államkötvényekét. Bankári szemmel nézve ez a lehető legkorrektebb, tökéletesen szakszerű álláspont. Egyetlen percig sem lehet vitás, hogy így kell válogatni a befektetések között. Nem szorul azonban talán külön magyarázatra, hogy az állam

szempontjából nézve mekkora butaság. Az állam nem dönthet eszerint autópályák, vasútvonalak, kórházak, rendőrőrsök és radarállomások építése fölött.

Arról nem is beszélve, hogy ugyanarról a kérdésről mást mond a közlekedési szakember, a környezetvédő, az orvos, az építész, a szomszédban lakó és mindenki más. Szinte kizárt, hogy a különféle szakemberek véleménye csak egy kicsit is hasonlítson egymásra, ráadásul egyáltalán nem ritka, hogy azonos szakmák neves képviselői is képesek teljes meggyőződéssel homlokegyenest ellentétes dolgokat állítani. A politikus feladata pedig épp az, hogy megtalálja a valamennyiük számára elfogadható, ha lehet, elfogulatlan megoldást. Mellesleg éppen ez az, amit politikának hívnak. Ha bármelyik szakterülethez mélyebben értene, egyszerűen képtelen lenne eleget tenni a feladatának. Egy politológus egy ízben meglehetősen goromba szavakkal meg is fogalmazta: „A politikusnak bornírtnak kell lennie. Nem foglalkozhat mindennel, el kell zárkóznia bizonyos információk elől, le kell egyszerűsíteni a világot, különben döntés- és cselekvésképtelenné válik.”

Így viszont, bármilyen meglepő is, az esetek egy részében valóban sikerül megoldaniuk az eléjük kerülő problémákat. Ami a többbit illeti, az megoldódik magától. Ha esetleg mégsem, biztosak lehetünk abban, hogy nem is lehet megoldani, így eleve nem érdemes foglalkozni vele. Végül is azt lehet mondani, hogy a politikusoknak nem is kell, sőt, nem is szabad érteniük semmihez – leszámítva természetesen magát a politikát.

Mindez persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy a politikus figyelmen kívül hagyhatná az igazán hozzáértők véleményét. Éppen ellenkezőleg. Ezért tartanak szakértőket, vagy talán elegánsabb elnevezéssel tanácsadókat. Ők azok, akiknek helyettük is érteniük kell a dolgokhoz. Ahogy Woodrow Wilson amerikai elnök mondta: „Nemcsak a saját agyamat használok, hanem azt is, amit kölcsönözni tudok.”

A szakértők és tanácsadók, mellettük a hivatalnokok és tisztviselők, ezek a névtelen emberek készítik elő azokat a döntéseket, amelyeket a politikus meghoz. Nekik van idejük arra, hogy egy kávé, egy sör vagy egy whisky fölött eltöprengjenek a világ kis és nagy dolgain. A döntéseket ugyan valóban a politikus hozza, a modern bürokráciák ismerői számára azonban közhely, hogy sok esetben csak arról dönthet, amit eléje tesznek, és csak a számára a hivatalnokok által felkínált változatok közül választhat. Bármiről van is szó, az a lehetőség, amit a hivatalnok nem ír le, nem létezik.

Ez látszólag megkönnyíti a politikus dolgát, valójában azonban nem így van. Nemcsak azért, mert minden szakértő és tanácsadó – mint említettük – folyamatosan termeli az elolvasandó papírokat, hanem azért is, mert – éppen értenek hozzá – ők azok, akik időnként – akár szándékuk ellenére is – képesek bezavarni egy-egy igazi labirintusba a főnököket. Aztán kapaszkodhat, amíg kimászik belőle. A szakértők ugyanis nemcsak meghatározzák a választási lehetőségeket, hanem befolyásolják is. Minden valamirevaló tanácsadó, de még egy harmadosztályú hivatalnok is tud olyan előterjesztést készíteni, amelyet épp ésszel csak egyfajta döntés követhet. Ha egyáltalán

valóban felkínálnak többféle változatot, és nem írják egyszerűen azt, hogy ezt meg ezt kell tenni és pont – ami gyakran előfordul. A jó politikus ezért a szakértőivel és tanácsadóival legalább olyan éles harcot vív, mint az ellenfeleivel. Minél jobban megbízik bennük, annál inkább. Amikor ugyanis valóban akar valamit, elsősorban őket kell meggyőznie. Soha senki sem fogja bevallani, de ezt a küzdelmet többször nyerik a szakértők, mint gondolnánk.

Állítólag például az iraki háborúról George Bush egy másfél oldalas előterjesztés alapján döntött, amit a hadügyminisztere és a CIA főnöke tett elé. Persze az utóbbi kettő is politikus. Ők lehetnek azok, akik valószínűleg szakértők hadát nyújták napokon, talán heteken át, míg azok a sejtetően többkötetnyi információt háborúindításra alkalmassá tették, és annyira lerövidítették, hogy végre az elnök elé lehessen vele állni. Az eredeti, hosszabb változatokat egyébként feltehetően maguk sem olvasták el.

A történelem szálait így valószínűleg nem a fényes termekben, hanem sötét, világítóudvarokra nyíló, hátsó szobáskákban szövögetik. Az elegáns titkárságok csak a látványos kulisszát jelentik hozzá. Néha persze előfordul, hogy egy-egy politikus fellázad a szakértők és tanácsadók uralma ellen. Ennek kétféle következménye lehet. Vagy megbukik, vagy bevonul a történelemkönyvekbe.

Egyetlen kivétel van, a politikai tanácsadó, mert a politikus ilyet is tart. Ő külön kategóriát jelent a szakértők és tanácsadók népes táborában. Míg például egy

környezetvédelmi, biztonságpolitikai vagy a mostanában egyre nagyobb szerephez jutó marketing-tanácsadó otthonosan mozog a saját szakmájának rejtelmeiben, a politikai tanácsadók semmi olyat nem tudnak, amit normális esetben a politikus ne tudna legalább olyan jól, mint ők, ha nem még jobban. Ez megalapozza velük kapcsolatban azt a gyanút, hogy valójában ők is inkább politikusok, akik azonban lusták ahhoz, hogy vállalják a macerát, ami a szakmával jár, de legalábbis nem hajlandók nyakkendőt kötni. (Érdemes megemlíteni, hogy a politikai tanácsadónál csak az úgynevezett független elemzők a rosszabbak, akik bármikor készek a televízióban elmondani, hogy mekkora bajban van – a világ, az ország, a párt – és miért. Arról azonban, hogy mit kellene tenni, nem hajlandók nyilatkozni, mondván, hogy az nem az ő dolguk.)

Szerencsére az összes szakértő közül a politikai tanácsadók azok, akikre a politikusok a legritkábban hallgatnak, így végül is nem okoznak sok bajt. A befolyásukat jelentősen csökkenti, hogy a politikusok is tudják, miről van szó, amikor velük beszélnek. Ha pedig azt is tudják, mit akarnak, mindent elkövetnek, hogy meggyőzzék őket. A politikus és politikai tanácsadója között a vita általában addig tart, amíg az utóbbi be nem adja a derekát, és nem tanácsolja azt, amit a politikus már korábban elhatározott.

Övönánk azonban mindenkit attól, hogy emiatt a politikai tanácsadókat valamiféle talpnyaló udvaroncoknak, Fejbólintó Jánosoknak vélje. A politikus velük folytatott vitája élesebb és elkeseredettebb, mint bármelyik másik tanácsadóval. Jó részük a végeletekig védi az álláspontját. Senki sem hinné el, de előfordul,

hogy a szűk kabinetekben még igazi kölcsönös üvöltözésre, hisztérikus jelenetekre, ajtócsapkodásra is sor kerül. Amikor pedig végül a politikai tanácsadók, nem a tekintélynek engedve, hanem egyszerűen belefáradva a vitába, megadják magukat, roppant fontos pszichológiai szerepet töltenek be. A politikus csak úgy teheti a kellő magabiztossággal, amit elhatározott, ha tudja: az őt támogató megbízható munkatársai, akik igazi hozzáértő, okos emberek – hiszen azért választotta tanácsadónak őket – egyetértenek a lépéseivel, sőt, maguk sem cselekednének másként.

Amióta divatossá váltak a parlamenti televíziós közvetítések, gyakran felróják a politikusoknak, hogy alig vannak az ülésteremben. A törvényekről szóló viták túlnyomó többsége üres házban, legfeljebb nyolc-tíz képviselő jelenlétében zajlik. Ez a szemrehányás tökéletesen indokolt, de a parlamenti demokrácia működésének teljes félreértésén alapszik. Az Országgyűlés plenáris ülése nem arra való, hogy a képviselők ott lopják a napot. Minden ellenkező látszat ellenére ugyanis az Országgyűlésben komoly munka folyik. Éppen ezért az Isten óvjon valamennyiünket attól, hogy például a bányatörvény vitájába beleszóljon, mondjuk, egy irodalomtörténész, egy katona vagy egy hosszútávfutó. Sokkal hasznosabb, ha ők ezalatt a választóköri körzetüket járják, vagy a kulturális bizottságban az írók támogatásáról, a honvédelmi bizottságban a honvédelem kérdéseiről, esetleg a sportbizottságban a hosszútávfutási törvényről vitatkoznak.

Éppen elég, ha az az öt-hat ember hallgatja meg

egymást, aki ért a bányászathoz. Ők lefolytatják a vitát, a többiekre csak akkor van szükség, amikor szavazni kell. Nem véletlen, hogy a világ legrégebbi parlamentjének, az angol alsóházának a szavazásra hívó csengője nemcsak a parlament épületében, hanem a környező utcák kávéházaiban, sőt, állítólag még bizonyos, a nagy nyilvánosság elől elzárt, exkluzív intézményekben is megszólal.

A sietve érkező képviselőknek pedig a vitán részt vevő, hozzáértő hat-nyolc társuk megmondja, hogyan kell szavazni.

A mai modern parlamentben sokszor még ennél is egyszerűbb a dolog. A rendszer úgy van kitalálva, hogy a kormány által beterjesztett törvényeket – amelyeket jó esetben a minisztériumi apparátusok hozzáértő emberei írnak – a kormánypártok megszavazzák, az ellenzék elutasítja. Ha az apparátusban valóban a megfelelő emberek ülnek, ez elegendő ahhoz, hogy normális törvények szülessenek, az ország fejlődjön, a világ menjen előre. Ami a kormánypárti és ellenzéki képviselőket illeti, ők este a televízióban így nyugodtan mondhatnak bármit, aminek alig van köze a valósághoz. Ez nem okozza a legkisebb zavart sem, mert akármiről van is szó, a riporterek ugyanúgy nem értenek hozzá, és a nézők között is legfeljebb néhányan. Ők bosszankodnak, a vérmesebbek közülük levelet vagy újságcikket írnak.

Ez így nem is lenne rossz, be kell azonban vallani, hogy a rendszer mégsem működik tökéletesen. A minisztériumok kodifikátorai, akik a törvényjavaslatokat írják, és akiknek a szakmai kompetenciáját semmi okunk kétségbe vonni, nem egyszer panaszkodnak

arra, hogy elkészítettek egy-egy végiggondolt, kerek, tartalmilag koherens és szakszerű törvényjavaslatot, amit azonban a parlamenti vita során sikerült a hozzá nem értő képviselőknek teljesen szétzilálniuk.

Mindez a törvényhozás elé kerülő ügyek kilencven százalékára igaz. Ezek azok, amelyek a mindennapjainkat szabályozzák. A maradék tíz százalékot képezik azok a fontos politikai kérdések, amelyekhez a politikusok valóban értenek, és amelyeknél valóban minden képviselő jelenlétére szükség van, és amelyek tárgyalásakor szinte valamennyien fegyelmezetten ott is ülnek az ülésteremben. Akik rendszeresen figyelik a televíziós közvetítéseket, tudják, hogy ilyenkor folynak azok az igen éles, szinte veszekedés-szerű viták, amelyek miatt egyebek mellett olyan rossz híre van ennek a szakmának. A honatyák szinte meg sem hallják, amit a másik oldal képviselői mondanak, szemmel láthatóan nem is érdekli őket, az pedig föl sem merül, hogy megpróbálhatnának valamiféle egyetértésre jutni. Ezzel azonban a legtöbbször nem ártanak senkinek: a fontos politikai kérdések az ország és lakóinak sorsára szinte egyáltalán nincsenek semmiféle hatással. Legfeljebb nagyon ritkán. Ezekben a ritka esetben azonban többnyire nem is arról folyik a vita, hogy mit tesz vagy nem tesz a kormány, csak arról, hogy tehetné-e másként, jobban is. Ami tehát a lényeget illeti, mindannyian egyetértenek, ezt azonban kormánypártok és ellenzék közös erőfeszítéssel, hatékonyan igyekeznek elleplezni.

Hogyan néznek ők ránk?

Bokros teendőik közepette nemigen van idejük arra, hogy igazán elgondolkodjanak rólunk: ahhoz túlságosan lefoglalja őket a politika. De felesleges is: tudják, mi (lenne) jó nekünk. Tudják, hogy mi vezetésre szorulunk, ők pedig vezetésre termettek. Ezért többnyire megelégszenek azzal, hogy mélyen átérzik, mekkora áldozatot hoznak értünk, amikor vállalják a kormányzás – vagy legalábbis a kormányzásért való küzdelem – felelősségét. Nem maguknak, nekünk akarják megmenteni a végromlás szélén álló világot.

A legtöbb politikus épp ezért csodálkozással vegyes értetlenséggel veszi tudomásul, ha nem hisznek neki. Ilyenkor még a legedzettebbekben is van némi fájdalom, hogy a közvetlen környezetükön kívül állók nem látják át őszinte szándékaikat. Néha még a közvetlen környezetük sem. Jobb esetben csak az újságírókat hibáztatják azért, hogy kiforgatják a szavait, félremagyarázzák a lépéseiket, rosszabb esetben összeesküvést sejtene, legrosszabb esetben pedig magára a népre is megsértődnek. Gyakran úgy érzik ilyenkor, nem érdemeljük meg őket, de tovább hajtja őket a tettvágy.

Általában azonban szilárdan meg vannak győződve arról, hogy a nép osztatlanul támogatja őket, csak az ellenségeik és legfeljebb még néhány félrevezetett ember áll velük szemben. Az ellenkezőjéről még egy

súlyos választási vereség sem képes meggyőzni őket. Ennek igen egyszerű magyarázata van. A politikus a gyűléseken és egyéb alkalmakkor a híveivel találkozik, ahol az osztatlan rajongást érzékeli. Ez érthető, hiszen még a politika iránt leginkább érdeklődők is csak a legritkább esetben mennek el az ellentábor rendezvényeire. A politikus kézzel fogható, személyes, mindennapi tapasztalata így a tisztelet, a megbecsülés, a rajongás és a szeretet. Ennek ellentmondó élménye csak kevés akad, ha pedig mégis, azt nem nehéz megmagyarázni. A parlamentben az ellentábor magától értetődően figyelmen kívül hagyható, hiszen az már csak azért sem szereti, mert ő az ellentábor. Ha pedig valahol például tüntetnek ellene, az semmiképpen sem lehet más, mint egy felheccelt törpe kisebbség provokációja, az ellenség ármánya. Ezt egyébként nem is feltétlenül veszi észre, hiszen a szónoki tribün előtti teret általában a lelkes hívek töltik ki. Az ellentüntetőknek többnyire csak valahol hátul vagy oldalt jut egy kis hely. Ha egyáltalán jut. George Bush biztonsági őrei például állítólag nemcsak arra vigyáznak, hogy az esetleges ellentüntetők ne juthassanak az elnök közelébe, hanem arra is odafigyelnek, hogy a szeme elé se kerüljenek. Ő csak azokat láthatja, akik éljenzik, és támogató transzparenszeket tartanak a kezükben. A szólásszabadság mindazonáltal nem sérül: aki akar, tüntethet az elnök politikája ellen, de csak a sarkon túl.

Mindezek után az újságoknak, a közvélemény-kutatások eredményeinek már végképp nem érdemes hitelt adni. Miért is lenne érdemes, amikor a személyes tapasztalatok homlokegyenest ellentétesek velük?

Az okos politikus épp ezért tart magának egy megmondó embert. A megmondó ember feladata az, hogy a sok talpnyaló között egyenesen a politikus szemébe mondja az igazságot akkor is, ha az neki nem tetszik. Olyasféle az ő szerepe is, mint a régi királyoknál az udvari bolondé, azzal a nem lényegtelen különbséggel, hogy nem kell bohóckodnia, nem visel csörgősipkát, és tanácsadói vagy főtanácsadói fizetése van. Az sem mindegy, hogy ha esetleg túlmegy a megmondásnak a politikus számára elfogadható határain (végül is az is csak ember), nem kötik fel, csak kirúgják. Ilyenkor elmehet egy másik politikushoz megmondó embernek, vagy írhat egy könyvet. Utóbbi esetben, ha nem tartja titokban, jó esélye lehet még arra is, hogy visszaveszik – ha nem is megint megmondó embernek, hanem valamilyen más, semmivel sem kevésbé jól fizető, viszont sokkal kényelmesebb állásba. Annak fejében, hogy a kézírata az íróasztalfiókjában marad.

Van olyan kutató, aki állítja, hogy például egy zsúfolt villamoson egy politikus is éppúgy átadná a helyét egy idősebb hölgynek vagy terhes nőnek, mint bárki más, aki megfelelő nevelést kapott. Ez persze pusztán spekuláció, hiszen gyakorlatilag kizártnak tekinthető egy politikus előfordulása villamoson. (Leszámítva természetesen egy új vonal átadását, de ilyenkor idősebb hölgyek vagy terhes nők nincsenek jelen.) Stílusukról a parlamenti közvetítések hűséges nézői szinte mindig elítélően nyilatkoznak – és joggal. Amit a mindennapi beszédben néha parlamentáris formának nevezünk – vagyis hogy vita közben nyugodtan hallgassuk végig egymást – homlokegyenest ellenkezik azzal, ami a világ parlamentjeiben tapasztalható. Ezt maguk a politikusok is tudják: amikor Kuncze Gábor – még ellenzéki képviselőként – javaslatot terjesztett be a háromhetes helyett heti országgyűlési ülésezés visszaállítására, nagy zajongás volt a válasz a másik oldalon. Mire Kuncze az ülésvezetőhöz fordult: megértem, hogy nem akarja három hétnél gyakrabban látni őket. Ezek szörnyűek.

Ebben nem különbözik a világ egyetlen parlamentje sem, sőt akad, ahol az sem ritkaság, hogy a képviselők a vita hevében összeverekszenek. Előfordult ez már Magyarországon is, ahol az ellenzék 1904-ben ripityára törte a nem sokkal korábban áta-

dott Országház képviselőházi üléstermének vadonatúj bútorzatát. Mai demokráciánk azonban még nem érte el ezt a fejlettségi szintet, nálunk a képviselők egyelőre csak szorgalmasan szidják egymást. Emiatt egyébként nem lenne szabad kárhozhatnunk őket: a parlamenti képviselőket végül is azért tartjuk, hogy veszekedjenek.

Bármilyen furcsán hangzik is azonban, ha kell, még a politikusok is képesek végighallgatni egymást, sőt, ha nagyon muszáj, még meg is tudnak állapodni. Egy magyar szakértő, aki rendszeresen vesz részt különféle európai uniós és ENSZ-üléseken, számolt be arról, hogy egy-egy ülésnap mintegy kétharmadában késhegyig menő kemény viták folynak. Dél előtt minden küldött engesztelhetetlenül hajtogatja mindazt, ami a diplomatafényűből előhúzott papírokon áll. Ekkor egy avatatlan külső szemlélő számára nyilvánvaló, hogy egyetlen résztvevő sem hajlandó jótá nyit sem engedni a magából, és teljes képtelenségnek látszik, hogy bármiféle megállapodásra juthatnak. Aztán úgy félhárom-három óra tájban az órájukra néznek, és mintha egy karmester beintett volna, hirtelen mintha kicserélték volna őket. Szinte egy csapásra megváltozik a hangulat. Egyszerre eszükbe jut: azért vannak itt, hogy megállapodjanak, és vélhetőleg rádöbbennek, hogyha ötre nem végeznek, itt ülhetnek egész este. Aki menne, el akarja érni a hétkor hazafele induló gépet, de aki marad, az is szeretne még letusolni és fűjni egyet vacsora előtt. Felületes megfigyelő úgy találhatná, hogy a kemény viták ugyanúgy

folytatódnak, mint délelőtt, pedig szépen, óvatosan elkezdenek lépegetni egymás felé. Eltelik a délután, és ki tudja, hogyan, egyszer csak azon veszik észre magukat, hogy megállapodtak. Mindenki számára elfogadható szöveg áll előttük, lehet indulni. Valamilyen különös oknál fogva általában pont akkor, amikor még éppen elérhetik az esti gépet.

Igaz azonban, hogy a kölcsönös elfogadhatóság néha némi áldozattal jár. Előfordul, hogy a sok engedményben elfogy mindaz, amiről a megállapodás szól. Szintén egy szakértő mesélte, hogy egy kemény tárgyalási nap végén, miután mintegy 150 résztvevő rábólintott az elfogadott dokumentumra, megpróbálta felhívni a figyelmet arra, hogy egész bekezdések vannak benne, amelyekben mindenki egyetért ugyan, értelmük azonban nem maradt. „This is a bloody UN-text, not literature! – Ez egy rohadt ENSZ-szöveg, nem irodalom” – utasította azonban rendre a holland elnök az okvetetlenkedőt.

Minden politikus kidolgozott a maga számára egy „jaj de barátságos és közvetlen ember vagyok” stílust is, amit az egyszerű emberekkel való érintkezéskor vesznek elő. Ez könnyen felismerhető, jellegzetes mosoly és fejtartás kíséri. A dolgot az amerikaiak fejlesztették igazán tökélyre. Ott a választási kampányoknak – de az elnöki országjárásoknak is – nélkülözhetetlen eleme a választókkal való közvetlen találkozás. Ilyenkor a legváratlanabb pillanatban megáll az elnöki autó, az elnök kiszáll, és kezét ráz a hozzá legközelebb eső, zászlócskákat lengető néhány pol-

gárral. (Közben pedig a biztonsági emberek összes haja az égnek áll.) Ha kicsiny gyermek van a közelben, akit a karjára vehet, vagy lehajolhat hozzá, az a kamerák számára külön jó. Kamera meg persze mindig van a közelben – általában több is.

Aki találkozott már szűk társaságban politikussal, meglepődve tapasztalhatta, hogy normális emberi nyelven is tudnak beszélni, éppúgy, mint bárki más. De ez csak akkor fordul elő, ha nincs legalább öt ember a közelben. Ha a létszám nagyobb, azonnal szerepelni kezdenek, és ilyenkor már szavaik nem különböznek attól, amit a televízióban hallhatunk tőlük. Pontosabban hallhatnánk. Normális demokráciában normális ember ugyanis nem hallgat politikai beszédet, hanem amint ilyen típusú műsor kezdődik, átkapcsol a másik csatornán futó szappanoperára. Ha valamilyen különös oknál fogva mégis kíváncsi arra, ami elhangzott, elolvassa a róla szóló tudósítást valamelyik lapban, vagy megnézi az ötmondatos összefoglalót a televízió híradójában. Ez amúgy nagyon időtakarékos megoldás, ugyanis a politikusok – ha hagyják őket – képesek többórás beszédeket mondani. (Arra, hogy ez milyen kemény fizikumot és állóképességet követel, talán fel sem kell hívni a figyelmet.) A politikusok beszédeit csak az hallgatja meg, akinek ez hivatásából fakadóan a kötelessége. A többi politikus, no meg persze az ő szakértőik, az elemzők és az újságírók. Minden okunk megvan arra, hogy szánjuk őket, de hát nekik ez a munkájuk. Ők aztán azonnal neki is esnek, szétcincálják minden mon-

datát, és messzemenő következtetéseket vonnak le minden szavából. Ezt persze a politikusok is jól tudják, ezért beszédeiket valójában a legtöbbször nem is annyira hozzánk, mint inkább egymáshoz intézik, cikkeiket egymásnak írják. Korábban említettük, hogy épp ezért milyen műgonddal készülnek ezek a beszédek és cikkek.

A politikusok ahhoz, hogy jól megkülönböztethetőek legyenek, markáns arculatot igyekeznek kialakítani. Kis sajtótámogatással könnyen megteremthető az atya, a botrányhős, a szókimondó, a bölcs, az államférfi stb. szerepe. Ehhez aztán a végletekig ragaszkodnak. Mivel mindig mindenki – mi is – állandóan Churchillre hivatkozik, most sem teszünk kivételt. Róla köztudott volt, hogy szinte állandóan szivarozik, és legalább egy, de inkább két liter whiskyt gurít le naponta. 75 éves korában egy orvosnak azonban bevallotta, hogy lényegesen kevesebbet iszik, és szinte már alig dohányzik. A zsebében azonban állandóan tart egy félig szívott szivart, amit akkor vesz a szájába, ha egy fényképész feltűnik a láthatáron. Ez azért szükséges, hogy fenntartsa a bulldogtermészetű, megalkuvást nem ismerő, kemény brit államférfi képét.

Amióta a média – főleg a televízió – olyan nagy hatással van a politikára, a politikusi arculatot külön apparátusok faragják, tudományos alapon. Ha nem is sokszor, még az is előfordul, hogy valakit sikerül tökéletesen átalakítani. Ennek leglátványosabb, máig klaszszikusként emlegetett példája Richard Nixon, akit az ötvenes évek brutálisan mccarthysta, háborús úszító

hējájából olyan sikeresen változtattak a hatvanas évek végére liberális középuras politikussá, hogy a választók többsége még azt is elhitte neki, hogy véget vet a vietnami háborúnak. Nem véletlenül adta neki a keleti parti elit, amelynek a rokonszenvét mindennek ellenére sem sikerült soha elnyernie (nagyon nem is próbálta), a Trükkös Dick nevet. Ha egy kicsit gondolkodunk, tudunk közelebbi példát is, de nem mondunk, mert politikusokról írunk ugyan, de nem politizálunk.

A privilégiumaikat magától értetődő természetességgel fogadják, mint olyan valamit, ami nyilvánvalóan megilleti őket, hiszen annyi áldozatot hoznak értünk. Ezért reagálnak olyan dühös sértettséggel arra, ha meg akarják fosztani őket tőlük, és ezért érzik mélyen át a nagylelkűségüket, ha átmenetileg lemondanak valamelyikről. Ilyenkor bizonyítják a maguk számára is, hogy igazi demokraták, a nép igaz és hivatott képviselői. Összefüggésben van ez persze az említett „jaj de barátságos közvetlen ember vagyok” stílussal is. Ha nem akarunk nagyon igazságtalanok lenni, el kell ismernünk: privilégiumaik egy része valóban szükséges a munkájukhoz. Említettük, hogy a sofőr által vezetett limuzin nem pusztá reprezentáció, sokszor az idővel való takarékoságot szolgálja. A dolgozószoba előterében ülő két-három titkárnő sem luxus. Látogató-elhárítással, telefonszűrővel foglalkoznak, és ők emlékeztetik a politikust arra is, hogy már húsz perce el kellett volna indulnia a következő megbeszélésre. (Ebben egyébként nem különböznek az üzletemberek titkárnőitől.)

A stílusról szólva érdemes külön szót ejteni a női politikusokról. Sokáig élt az emberekben az az illúzió, hogy alapvetően megváltozik a világ menete, ha a nők nagyobb szerepet kapnak a politikában. Ők lesznek azok – vélték –, akik nem indítanak háborúkat, nagyobb együttérzéssel fordulnak a gyengébbek felé, és általában véve is több érzelmet, lágytságot visznek a közéletbe. Ezek a várákozások azonban az emancipáció amúgy dicséretes előrehaladtával egyáltalán nem teljesültek. Sőt! Margaret Thatcher, Indira Gandhi vagy Golda Meir például kifejezetten keménységükkel szereztek maguknak hírnevet. Miniszterelnökségükhöz még sikerrel megvívott háborúk is fűződnek. De ha csak közvetlen környezetünkben nézünk körül: Lendvai Ildikó vagy Dávid Ibolya sem éppen lágytsággal érték el politikai sikereiket. Nem is tudom, hogy akad-e olyan politikusnő, aki valóban nőiességének köszönheti előrehaladását. Talán az egyetlen kivétel az olasz képviselőház egykori radikális párti képviselőnője, a magyar származású Cicciolina, akinek nevéhez azonban akkori választási sikere ellenére sem fűződnek különösebb történelmi érdekemek – a polgárpukkasztáson kívül, amit amúgy akár nagyra is tarthatunk.

Álszentek lennénk, ha ezen különösebben csodálkoznánk. Valójában még ma is alapvetően férfiuralomra berendezett társadalmunkban a nők a politikában is éppúgy jelentős karrierhátrányt szenvednek, mint az összes többi pályán. Szülés, gyermeknevelés, háztartás stb., amit csak igen erős és eltökélt egyéniségek képesek leküzdeni. Ez a karrierhátrány a politikában talán még fokozottabb is, mint másutt, hi-

szen – mint több ízben hangsúlyoztuk – a szó legszorosabb értelmében egész embert kívánó pályáról van szó. Nálunk még vélhetően jó darabig várni kell arra, ami állítólag pár éve egy skandináv államban megtörtént – mint tudjuk, a skandinávok igazán élen járnak a női egyenjogúság ügyében –, hogy a belügyminiszter több hónapos szülési szabadságra ment. Tárcáját eközben sem kellett feladnia. Amíg az újszülöttel volt elfoglalva, egy másik kormánytag helyettesítette. Az pedig a mi számunkra pedig már szinte elképzelhetetlen, hogy a bulvársajtó, noha nyilván mindent megpróbált, több hónapos erőfeszítéssel sem volt képes kideríteni, hogy ki az apa.

Bármilyen hihetetlenül hangzik, a politikusok leggyakoribb viselete, a szinte kötelezően megkövetelt elegáns sötét öltöny a demokratizmus kifejeződése. Eredete a 18. századra nyúlik vissza, amikor színes ruhát csak nemesember hordhatott, a polgárok számára a fekete volt a kötelező. Épphogy a legkevésbé sem tekintették elegánsnak. Nem véletlenül, színes öltözőkük miatt nevezték az angol polgárháború idején I. Károly embereit gavalléroknak, akikkel szemben Cromwell és a parlament hívei következetesen feketét hordtak (amiben persze az ő esetükben valószínű, hogy ne mondjuk, ideológiai megalapozásként a protestáns puritanizmus is kifejeződést nyert). De a csatorna innenső oldalán is feketét hordtak a harmadik rend tagjai. Ahogy a polgári világ aztán a 19. században teret nyert a politika egyre magasabb régióiban, úgy hódított a feketeség a férfiak öltözetében, míg végül szinte teljesen eltűntek a színek. Metternich herceg, Ausztria kancellárja még színesben pompázott, alig ötven évvel későbbi utódai már feketét hordtak, még akkor is, ha véletlenül származásukat tekintve épp annyira arisztokraták voltak, mint Metternich. Kifejezte egyben ez persze azt a folyamatot is, ahogy a politika az uralkodói udvarokból átkerült a hivatalokba. Útközben valahol a demokratizmus is elveszhetett, a huszadik században már egy-

értelműen ez – és csak ez – számított elegánsnak. Nem is csak a politikában, hanem az üzleti életben is, és mindenütt, amit csak napközben lazított fel lassan a sötétkék meg a barna. Aztán szinte új forradalmat jelentett a hatvanas években a farmer és a színes ing, pulóver – de a politikusi régiókig nem juthatott el. Ha néha mégis feltűnt, az egyértelműen a rendszer elleni lázadást fejezte ki, mondjuk a nagy 68-as nemzedék, a zöldek, vagy Magyarországon nem oly rég a Fidesz esetében. Aztán ahogy a lázadás mértéke csökkent, úgy tértek vissza és sötétedtek meg az ő öltönyeik is.

A szabás persze azért, ha nem is nagyon, de megváltozott az eltelt kétszáz év alatt, amíg a mai öltöny kialakult. A frakkot például ma az átlagember már kissé nevetségesnek találná – leginkább régi filmekben tűnik fel –, noha nem halt ki teljesen, főleg a diplomáciában még fel-felbukkan. A nyolcvanas évek végén Magyarországon sajtóhír volt, hogy Grósz Károly miniszterelnöknek amerikai útjához frakkot kell csináltatnia, hogy a legmagasabb körökben is megjelenhessen.

A diplomácia amúgy is külön világot jelent még a politikán, így a politikusok öltözködésén belül is. Keményebb szabályok, szigorúbb formák.

Sík Endre, aki a hidegháború legkeményebb éveiben volt az akkor a keleti tömbhöz tartozó Magyarország washingtoni nagykövete, írja le emlékirataiban, hogy komoly zavarba jött, amikor a Truman elnök második beiktatása alkalmával a diplomáciai testület számára adott fogadásra szóló meghívót megkapta. Azon ugyanis apró betűkkel ez szerepelt: „Megjele-

nés utcai ruhában.” Ami persze ebben az esetben sőtét öltönyt jelent, a meglepetést az okozta, hogy nem az ilyenkor szokásos frakkot írták elő a Fehér Ház protokolljai. Sík rövid tanakodás után – nem kellene-e mégis frakkot venni? – úgy döntött, hogy tartja magát a meghívóhoz, és sima öltönyben indult a fogadásra. A Fehér Házhoz érve aztán meglepetten látta, hogy egyedül döntött így. A lassan araszólo kosikból sorra száll ki a többi nagykövet – egytől egyig frakkban. Kínos érzése azonban csak addig tartott, amíg a bejárat elé nem ért, ahol ott állt az elnök, egyszerű barna öltönyben, és szemmel láthatóan a legnagyobb zavarban fogadta a frakkos vendégeket. A rendszerváltásig amerikai elnök nem üdvözölt magyar nagykövetet olyan meleg, barátságos kézfogással, mint ekkor Harry Truman.

Mindazonáltal akadnak kivételes események. Például amikor a politikus a nép közé megy. Mondjuk egy nyári választási gyűlésen egy színes rövid ujjú ing még jót is tehet, akár egy miniszter népszerűségének is. Ugyanez délután egy hídatáson – ha tényleg nagyon meleg van – talán még szintén elmegy, az asznapi esti fogadáson azonban már megengedhetetlen.

Ma persze már ez is tudományos alapokon történik. Az esetek többségében nem a politikus, hanem a marketingszakértői mondják meg, hogy kék vagy zöld legyen-e az ing, hosszú vagy rövid ujjal, legyen-e hozzá nyakkendő vagy sem. Minderről képesek hosszú tanulmányokat is írni, és állítják, hogy egy rosszul megválasztott kockás zakón választások ered-

ménye, nemzetek sorsa múlhat. (Az ő tanulmányaikon persze meg jó kis pénzek.) Ha valaki aztán odafigyel, rájöhet, hogy az egész nem más, mint egy tökéletesen átlátszó játék, csak éppen nem figyel oda senki. Végül nemegyszer egy spontán mozdulat, egy éppen hogy oda nem illő zsebkendő dönti romba a pompás szakértői elképzeléseket, vagy éppen hozza meg a kívánt eredményt, rontja vagy javítja meg hirtelen a népszerűségi mutatókat. Néha épp az, hogy kiderül: a politikus is ember. Ez az, amit egyébként a tanácsadók valamiért a legkevésbé szeretnek.

Külön kategóriát jelent az egyenruha. Diktátorok többnyire szívesen hordják. A katonai rendszerek esetében ez természetes, az uralmi viszonyok fontos kifejezője. A chilei Pinochet, az argentin Jorge Videla, a hatvanas évek fordulójának görög ezredesei magától értetődően hordták az uniformist, s csak néha jelentek meg polgári öltözékben. A szintén katoná, korábban honvédelmi miniszter lengyel Wojciech Jaruzelski is sokáig, még miniszterelnökként és pártfőtitkárként is megtartotta az – akkor már a keleti blokk politikusai körében is szokatlan – egyenruhát, de ennek is fontos politikai üzenete volt. Az átmenet időszakában, köztársasági elnökként már ő is civilben járt.

Szívesen ölt egyenruhát a „népvezérek” egy része, különösen akkor, ha rendszerük valamilyen militáns mozgalomra vezethető vissza. Hitlerről, Sztálinról, Mussoliniről, Castróról, napjaink arab világának diktátorairól – például a nemrég bukott Szaddám

Huszeinről – mindenki láthatott képeket. Érdekes viszont, és mindeddig nem született igazi magyarázat rá, hogy egyenruháikat a legtöbb esetben kevés jelzéssel dekorálják. Hitler például mindvégig csak az első világháborús sebesülésekor kapott másodosztályú vaskeresztet hordta, rendfokozati jelzés nélküli egyenruháján. Sztálin – noha a szovjet tábornokok közismerten szerették kitüntetéseikkel alaposan kidekorálni magukat – semmit nem tűzött a zubbonyára, idős korában legfeljebb a Szovjetunió Hőse csillagot, és csak késői fényképein látható a generalisszimusi váll-lapokkal. (Annál is furcsábban hatott aztán utódainak sötét öltönyein a katonai kitüntetések erdeje.)

Talán külön érdemes megemlíteni Horthy Miklós kormányzót, aki szintén mindvégig – tenger és flotta híján is – ragaszkodott ellentengernagyi uniformisához.

Modern democráciákban, ahol alapelv a fegyveres erők civil ellenőrzése, ha egy katona politikussá válik, formálisan kilép a hadseregből, és civil ruhát ölt. Eisenhower elnököt, Reagan külügyminiszterét, Alexander Haiget vagy legújabban Colin Powellt érdemes megemlíteni. A francia Charles de Gaulle – mint annyi mindenben – ebben is kivételt jelentett, ő elnökként is gyakran jelent meg tábornoki öltözetben.

Ma már csak különleges alkalommal fordulhat elő, hogy democráciában működő politikus egyenruhát ölt. Churchillről az 1940–41-es, legkritikusabb évekből maradt fenn néhány egyenruhás kép. Clinton elnök a taszári amerikai támaszponton tett látogatásakor hordott pulóvert és könnyed, divatos, de military jellegű dzsekit, komoly fejfájást okozva az ameri-

kai elnök érkezésének hírére pánikszerűen Taszárra tóduló magyar kormánypolitikusoknak: űk mit vegyenek fel? Mindez persze manapság már szintén kiszámított, a mindenütt jelen lévő médiára való tekintettel politikai üzeneteket hordoz. Ahogy az sem volt véletlen, hogy a tragikus szeptember 11-ét követően a World Trade Center romeltakarítóihoz ellátogató Bush elnöknek sárga védősisakot tettek a fejére. Szinte teljesen bizonyosak lehetünk abban, hogy nem a biztonságiak féltek attól, hogy valami az elnök fejére esik. Inkább a marketing-szakemberek találhatták úgy, hogy ebben az esetben az együvé tartozást kifejező sárga sisak látványa jól hat a választókra.

Magánélet

Az szinte magától értetődik, hogy a politikusnak nincs magánélete. Nem csak azért, mert nem marad rá ideje, de azért sem, mert a közvélemény nem engedí meg neki. A nép mindent tudni akar arról, akire a sorsát bízta. A politikusok magánélete iránti kíváncsiság így nagymértékben különbözik a színészek, a rockénekesek és a sportolók magánélete iránti kíváncsiságtól. A politikusokat ugyanis ennek alapján igen szigorúan meg is ítélik. Nemigen fordul elő, hogyha egy színésznő vagy egy focista olyat tesz, amit nem szabadna, a rajongói nem veszik meg a lemezét, vagy másik csapatnak kezdenek el szurkolni. Az azonban, ha egy politikus tesz rossz fát a tűzre, szavazatokban mérhető veszteségeket jelenthet.

A család a politikus számára a modern világban az egyik legfontosabb dolog. Nem mintha sokat ülnének a családi tűzhely mellett, ezzel az életformával ez egyszerűen képtelenség lenne. Egy szép feleség, kedves, mosolygós gyerekek azonban nagyon jól hatnak a választási plakátokon, és kevés jobb dolog van annál, ha például egy női magazinban megjelenik egy színes képekkel illusztrált riport az ízlésesen, de egyszerűen berendezett polgári otthonról. A csúcsot mindenképpen a „politikus gyermekei körében” képalá-

írást viselő fotó jelenti, de nincs az a miniszter, aki ne mutatna jól a konyhában helyes kis köténnyel vagy kukacipelés közben. A porszívó vagy a mosogatószivacs a kézben már valóságos csemegét jelent egy jobb bulvárlapszerkesztő számára. Idősödő, pályájuk vége, vagyis az államférfivá válás felé közeledők számára pedig szinte kötelező gyakorlat egy-egy interjúban hátlasan megemlékezni a feleségről, aki mindvégig mellettük állt, biztosította a stabil háttérrel, és elviselte a nehézségeket, támogatást nyújtott a válságos órákban. Fiatalabbaknak arról illik néhány szót ejteni, hogy sajnos nem tudnak elegendő időt tölteni a gyermekeikkel, és ezt mennyire sajnálják, esetleg még azt is hozzá lehet tenni, hogy emiatt néha még lelkiismeretfurdalásuk is van. Ezzel azonban óvatosan kell bánni, csak megfelelőképpen mélabús, kissé elgondolkodó arccal, a messzibe révedő tekintettel hatásos igazán.

De ne legyünk nagyon igazságtalanok. Egy gimnáziumi tanárnő, aki egyik vezető politikus gyermekét tanította, mesélte, hogy egy hármass felelet után a kislány pityeregve mondta el, hogy apu előző nap kikérdezte a leckét. Mivel akkor jól ment, nem tudja, hogy fog a hármassal eléje állni. Igazi meglepetést jelentett, hogy az amúgy meglehetősen mindennapos történetből kiderült: a beszédeiben a családot oly sokszor emlegető fiatal politikus – valóban családcentrikus.

A politikusok családi életéről amúgy igen sokat lehet tudni, lévén a bulvársajtó egyik kedvelt témája. Ennek ők néha örülnek, néha nem. Amikor arról van szó,

hogy a politikus milyen jól főzi a babgulyást, milyen barátságos, amikor sétáltatja a kutyáját, vagy milyen emberi, amikor a gyerekeivel játszik, akkor szeretik. Amikor arról van szó, hogy hol és mennyiért nyaral, és azt ki fizeti, hogy merre és kikkel jár buliba a lánya, milyen lakást vesz a fia, azt nem szeretik. Végül is meg lehet érteni őket, bár ez csak apró kellemetlenséget jelent. Igazi problémát az okoz, ha a feleség, gyermek, fivér, nagybácsi vagy bármilyen hozzátartozó állást vállal, üzletet köt, vagy általában bármi olyat tesz, amiért néhány cent jövedelem üti a markát. Az ellenzéki és a bulvársajtó azonnal cikkezni kezd a dologról. Feltalálhatta a családtag a csillagközi űrutazás módját, megfejtette az örök élet titkát, nincs az a tehetséges politikus, aki hitelesen meg tudná magyarázni, hogy nem az ő befolyásának, tisztességtelen közbelépésének köszönhető a siker. Úgyhogy a politikus családtagjai, ha bármit el akarnak érni az életben, a legjobban teszik, ha emigrálnak a Holdra.

Külön kategóriát jelentenek az intim ügyek. Ezek hatása azonban országonként más és más. Amerikában például igen komolyan veszik. Emlékeztet, hogy a nyolcvanas évek közepe táján általános vélemény volt, hogy az Egyesült Államok következő elnöke a demokrata Gerry Hart lesz. Az amúgy általában a politikusokkal szemben igencsak kritikus sajtó ódákat zengett az intelligenciájáról, felkészültségéről, John F. Kennedy óta nem írtak olyan kedvezően elnökjelöltre, mint róla. Aztán egy bulvárlapban megjelent egy kép, amint a – természetesen nő – politikus éppen távozik egy

titkos találkáról, és ez egy csapásra véget vetett a karrierjének. Clinton elnöknek pedig – mint ez köztudott – kis híján az elnöki székébe került kalandja egy fehér házi gyakornoklánnyal (aki mellesleg szépen keresett a botrányos sztorin), amin nem csak a bulvársajtó csámcsogott hónapokig, hanem kongresszusi vizsgálóbizottságot is összehívtak miatta.

Angliában nem veszik ilyen szigorúan a dolgot, ott a politikusnak csak a társadalmi hierarchiára kell vigyáznia. Akadt miniszter, aki nem a félrelépés ténye miatt kényszerült lemondásra, hanem azért, mert az illető hölgy méltatlan volt.

Franciaországban természetesen egészen más a helyzet. Ott még jót is tehet a népszerűségnek, ha egy politikus bizonyítja, hogy igazán tökössé legény. Amikor François Mitterrand-ról kiderült, hogy van egy törvénytelen leánya, a bulvársajtó igyekezett alaposan felfűjni. Sikert is kisebb botrányt kavarni, alapvetően azonban mégsem ártott az elnök tekintélyének.

Ez jószerivel valószínűleg így van az amúgy vallásosnak és igazán családközpontúnak ismert Olaszországban is, ahol az emberek bármikor hajlamosak kellőképpen meghatódni a szerelem szóra. Mifelénk – egyelőre legalábbis – még nagyobb tisztelete van a magánszférának, még a politikusok esetében is. Emlékeztet, hogy határozott ellenszenvet keltett a közvéleményben, amikor a bulvársajtó egy teherbe esett miniszteri titkárnő ügyét kezdte tárgyalni. Ezt érzékelve hamar fel is hagytak vele, a politikusnak pedig nem ártott meg a dolog.

Mindezzel együtt azonban meg lehet állapítani, hogy általában követelmény a rendezett családi élet.

Talán ez az a terület, amelyen legjobban látszik, hogy az emberek alapján véve a politikusaitól ugyanazt várják el, amit saját maguktól. Az pedig a társadalom álszentségi szintjétől függ, mennyire tolerálják az eltérést, ahogy saját magukkal kapcsolatban is. Viszszatérve az amerikai példára: a közép-nyugati polgár nem sokkal erkölcsösebb, mint társai a világ bármely részén. Tőle is elvárják azonban, hogy amit esetleg tesz, ne tudja meg senki. Ő is elvárja tehát a politikusától.

Már említettük, hogy a politikai pálya rengeteg macerával jár. Ezért azonban nem kell sajnálni őket: ez a lételemük. Annyira, hogy többségük nem is igen tudja nélkülözni a politikai küzdelmekkel járó izgalmakat, kevéssé képes az igazi kikapcsolódásra. „...a kikapcsolódás a hivatástudattal rendelkező politikusok számára nehezebb – mondta el egy napilapban egy pszichológus. – Ők egyébként is keresik a nagy felelősséggel járó helyzeteket, amelyekben jobban átélhetik a belső erejüket. A politikusok között is sok a munkamániás, aki képtelen pihenni, még nyaralni is laptoppal, mobiltelefonnal megy. Nem ritka, hogy az üdülés első napjaiban megbetegszenek. Munkafüggésük bizonyítéka, hogy akkor éri őket a legnagyobb stressz, ha pihenniük kell.”

Az esetek jelentős részében a politikus nyaralása nem is lehet igazi nyaralás. A politikusok többsége a pihenésre is vaskos iratcsomókat visz magával, és szinte alig akad olyan, amit ne szakítana meg egy-egy tárgyalás – ezt külföldi utak esetén sokszor már csak

a protokoll is megkívánja. Emellett ilyenkor is folyamatosan követik az otthoni eseményeket, nemegyszer még az újságírók hívásait is fogadják. Ezt valahogy így képzelhetjük el: „Mit szól ahhoz, amit az ellenzék vezére tegnap a televízióban mondott?” „Mi a fenét szólnék, amikor fogalmam sincs miről van szó, ugyanis Bermudán nem fogható a magyar tv-híradó.” No ez az, amit még egy nyaraló politikus sem mondhat, legfeljebb gondolhat. Jó esetben valamivel korábban kapott egy faxot vagy egy e-mailt a notebookjára, úgyhogy reggeli közben elolvashatta az ellenzéki vezér negyedórás interjújának másfél mondatos összefoglalóját. Tehát a kellő magabiztossággal mondhatja: nem értek egyet vele.

Különös szituáció az, amikor kifejezetten egy másik politikus vendége. Az, hogy ilyenkor a nyaralást – ha esetleg a szokottnál kötetlenebb formában is – fontos politikai megbeszélések szakítják meg, szinte magától értetődő. Ez még hagyján. De mondjuk, a francia miniszterelnöknek együtt sétálva az amerikai elnökkel Camp David fái alatt, még akkor is minden szavát meg kell gondolnia, ha történetesen tényleg nem a direkt politikáról, hanem például Victor Hugo irodalmi erényeiről csik szó. Arról persze nem is beszélve, hogy a hálósobában, kettesben maradván a feleségével sem mindegy, hogyan emlegeti az esti partit. Mert vendég ugyan, és semmi ok annak feltételezésére, hogy nem tartják tiszteletben a magánszféráját, de hát ugyebár sosem lehet tudni. A titkosszolgálatok a világon mindenütt egyformák: nem tesznek mást, csak ami a dolguk.

A politikusoknak kevés idejük marad arra, hogy igazi hobbijuk lehessen. Ma már nemigen engedhetik meg maguknak azt, amit a 17. században Rudolf császár, aki politika helyett csak az óráival foglalkozott. Ehhez talán ma is császárnak kellene lenni. Lehet, hogy akad köztük, aki bélyeget gyűjt, vagy a vasútmodellekért rajong, ez azonban annyira lényegtelen, hogy a bulvársajtó érdeklődését sem kelti fel. Azok a régi szép idők is elmúltak, amikor a bridzs- vagy tarokkasztalnál, esetleg biliárdozás közben dőltek el a politika nagy kérdései.

Ezt a szerepet manapság legalább részben betölti a sport: ahogy a gazdasági elit esetében is, az immár hagyományosnak tekinthető vadászat, a mostanában divatos tenisz, az újonnan terjedő golf nem pusztán a kikapcsolódást szolgálja. A partnerek szinte mindig a politikustársak vagy a gazdasági elit tagjai. Nem vitás persze, hogy nekik is jólesik egy kis mozgás, és ma már a sikeres politikai pályához az erőnlétet is karban kell tartani, hogy megfelelően mutassanak a képernyőn. A kapcsolatok ápolása, a társasági jelenlét azonban legalább ennyire fontos szempont.

Különleges szerepet tölt be a többi sport, amit nem annyira művelnek, mint inkább egyszerűen jelen vannak benne. Mifelénk a politikusok különleges vonzalmat éreznek az egyesületek és szövetségek elnöksége iránt. Ennek az egyesületek és szövetségek nem is igen állnak ellen. Nem kell mondani, hogy miért: pénzre, támogatásra számítanak. Befolyásukért cserében a politikusok pedig abban reménykednek, hogy egy-egy sportág népszerűségéből rájuk is esik egy kis fényugár. Ezzel nem is lenne baj, akár szintisza üz-

letként is fel lehetne fogni a dolgot. A valóságban azonban igencsak egyoldalúnak látszik. Igazi szakmai furcsaság, hogy a politikai és marketingelőnyökre általában oly precízen ráérző politikusok épp ezt nem ismerik fel. Ami őket illeti, megteszik, amit várnak tőlük: az egyesület vagy a sportág érdekében általában valóban latba vetik a befolyásukat. A másik oldalról nézve viszont korántsem állíthatjuk, hogy megkapják cserében azt, amire számítanak. A pályán lévők nevét minden szurkoló ismeri, de kérdés, hányan tudják megmondani, hogy ki az egyesületi elnök? (De csendben hozzá is tehetjük: amikor néha tudják, abból sem sül ki semmi jó.)

Ennek ellenére nem lehet lebeszélni őket arról, hogy mindig jelen legyenek az olimpiákon, és ma már lehetetlen például foci Eb- vagy vb-döntőt is rendezni anélkül, hogy meg ne telne a díszpáholy. Amióta 1982-ben a spanyolországi világbajnokságon Pertini elnök a világ szeme láttára táncra perdült az olasz csapat győzelme fölötti örömeiben, és ez mérhetően javította népszerűségi indexét, minden valamirevaló államelnök és miniszterelnök kötelességének tartja, hogy jelen legyen, ha országa válogatottja döntőt játszik. Még akkor is, ha amúgy utálja a focit. Az az egy-két villanásnyi idő, amíg a kamerák odafordulhatnak, már megéri a 90 perces szenvedést (ha kell, még a kétszer 15 perces hosszabbítást is). A népnek látnia kell, hogy vezetői vele együtt szurkolnak a Csapatnak.

De miközben a politikusok boldogan fényképeztetik magukat a bulvárlapok fotósaival kocogás vagy Balaton-átúszás közben, kevés politikusról tudni iga-

zán, hogy valóban komoly sportkedvelő lenne, aki ezért valódi áldozatokra is képes. Henry Kissingerről például szinte véletlenül derült ki egy interjúban, hogy igazi focirajongó, s mivel ez a sport Amerikában kevésbé népszerű (nem az amerikai futballról van szó, amely mint tudjuk, egészen más, mint az európai), a német totón játszott. De ilyen szenvedély ritkaságnak számít. Persze ez nem csoda. Mire egy politikus pályája csúcsára ér, többnyire már a kora sem engedi meg, hogy igazán aktív legyen a pályán, inkább különféle nosztalgiákról, az ifjúkori emlékek valamifajta ápolásáról beszélhetünk.

Lehet persze, hogy néha az ellenkezője sem igazán szerencsés. Pletykák szerint például annak a megyei bajnokságban szereplő focicsapatnak a tagjai, amelyben egy igen magas rangú politikus rendszeresen játszott, nem mindig örültek a magas állású játékosnak. Egyszerűen azért, mert a szokásosnál nehezebbé tette számukra a bajnokságot. Függetlenül ugyanis attól, hogy az illetőt amúgy emberként és politikusként kedvelték-e vagy sem, velük szemben az összes többi csapat rendkívüli elszántsággal lépett pályára: akár a bajnokság összes meccsét elveszíthetik, de ezt az egyet mindenképp meg kell nyerni.

Ez is alátámasztja, hogy a politikus egyetlen pillanatra sem, még a foci pályán sem léphet ki a szerepéből. Persze nem biztos, hogy ez okoz bármiféle zavart a lelkében: a politika végül is küzdősport – ha nem is teljesen; csapatsport – ha nem is teljesen. Ezt a politikusok teljes átéléssel, egész lényüket bevetve játsszák.

Így nem csoda, hogy észre sem veszik, ha mi néha úgy érezzük: kezükbe kellene nyomni egy labdát, inkább azzal szórakozzanak.

Csak hogy ezzel sem mennénk semmire: a konzervatív szemrehányóan ránk nézne: már elfelejtettétek, hogy mit kell vele kezdeni – mondaná, aztán ráülne. A szocialista gondterhelt arccal így szólna: játsszunk együtt! – majd fölruhá az égbe. A liberális rémülten visszadobná: csinálj vele magad, amit akarsz, ha tudsz!

Tartalom

Tényleg nem bírjuk őket?	7
Valamennyien politikusok vagyunk	14
Hogyan lesz a politikus?	17
Miért csinálják?	22
Hazudnak-e a politikusok?	28
Szélkakasok-e a politikusok?	33
Ingyenélők-e a politikusok?	36
Értenek-e valamihez?	45
Hogyan néznek ők ránk?	53
Stílus	56
Öltözködés	64
Magánélet	70

Megjelent

Miért nem bírjuk
az **őrző-védőket**?

Miért nem bírjuk
a **bankárokat**?

Miért nem bírjuk
a **vállalkozókat**?

Miért nem bírjuk
a **pincéreket**?

Miért nem bírjuk
az **ügynököket**?

Miért nem bírjuk
az **újságírókat**?

Miért nem bírjuk
a **rendőröket**?

Miért nem bírjuk
az **ügyvédeket**?

Előkészületben

Miért nem bírjuk
az **orvosokat**?

Miért nem bírjuk
a **tanárokat**?

A mintául szolgáló *Kis nemzetthatározótól* mi sem áll távolabb, mint az idegengyűlölet. Új sorozatunk sem akarja megutáltatni egyetlen szakma egyetlen képviselőjét sem. Ellenkezőleg. Az olvasó – reméljük – ez esetben is *bírn*i fogja az adott mesterséget, tudomásul veszi jellegzetességeit, működési mechanizmusait, esetleges fonákságait. És talán elgondolkodik azon, hogy mások ugyanilyen szemüvegen keresztül vizslatják az ő szakmáját is.

Általában nem, de az igazság az, hogy néha kifejezetten bírjuk a politikusokat. Sőt, valósággal imádjuk őket! Legalábbis a többség, vagy legalábbis éppen elég sokan, egy ideig. A modern politika egyik legnagyobb paradoxona, hogy a diktatúrák elején és a közepén a politikusokat sokszor imádják, a demokráciáknak az elején, a közepén és a végén is mindig utálják őket. Ebből azonban nem vonható le az a következtetés, hogy a diktatúra a jobb rendszer.

Hazudnak-e a politikusok? Az átlagember számára ez nem is kérdés: természetesen, mindig és kizárólag. (Honnan lehet tudni, hogy hazudik a politikus? – Mozog a szája.) Ez azonban igencsak igazságtalan vélekedés. A politikus ugyanis nem hazudik, csak nem mond igazat! A politikus nem igazmondás pedig leginkább a gyermekek föllentéséhez hasonlítható: ő is konfabulál, és az esetek többségében ő maga is elhiszi, amit állít. Legfeljebb akkor gondolkodik el egy kicsit, ha a tények nagyon feltűnően ellentmondanak. De ilyen esetben is gyorsan meggyőzi magát. Ahogy Winston Churchill mondta: „Az ember időnként belebotlik az igazságba, de legtöbbször feltápaszkodik és továbbmegy.”

ISBN 963 9252 97 2

